

τ' ανάβλεμμα

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΡΑΦΗΝΑΣ

ΦΥΛΛΟ 45° - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2023

✿ *Ανάβλεμμα:
κοίταγμα ψηλά, κοίταγμα ξανά,
με άλλη ματιά, με άλλη θεώρηση*

✿ *Είναι τ' ανάβλεμά του πιο σκληρό
κι' από το πυρό μαχαίρι του*
Κ. Παλαμάς

✿ *Με λάβωσε σα σαϊτιά
κυρά τ' ανάβλεμά σου*

✿ *Κι' η κόρη με τ' ανάβλεμμα
σέρνει τα παλικάρια*
Δημοτικό (της αγάπης)

Καλώς ανταμώθικαμεν...

Φίλεσ και φίλοι,

Τανάβλεμμα έρχεται κοντά σας με την έναρξη της νέας λυκειακής χρονιάς, που ευχόμαστε να είναι το ίδιο ή και περισσότερο δυναμική και δημιουργική από αυτή που πέρασε.

Και επειδή, κατά γενική ομολογία, το Λύκειο των Ελληνίδων Ραφήνας, στο διάστημα των τελευταίων 7 μηνών, ακόμη και των καλοκαιρινών, ξεπέρασε σε εκδηλώσεις και δραστηριότητες κάθε προηγούμενο, το 45^ο ανάβλεμμα, είναι γεμάτο από τις δράσεις του ΛΕΡ. Στις σελίδες του φιλοξενείται αναφορά στο 4^ο φεστιβάλ χορωδιών της Ερμούπολης στη Σύρο, όπου η παραδοσιακή χορωδία του ΛΕΡ "**άνοιξε τα φτερά της**". Υπάρχει το ιδιαίτερο ταξίδι "**στο φως της Αδριατικής**" με τη συμμετοχή της χορευτικής ομάδας σε φεστιβάλ χορού στο Μαυροβούνιο. Ωστόσο, η κορυφαία εκδήλωση του ΛΕΡ, είναι το αφιέρωμα στα εκατό χρόνια της Ραφήνας, με τίτλο "**και εγένετο Ραφήνα**", μια εμβληματική παράσταση, όπου σ' ένα υπερθέαμα ιστορήθηκε η πορεία της πόλης μας από την εγκατάσταση των Τριγλιανών προσφύγων το 1923. Ιστορήθηκε ακόμη, η ανάμειξή τους με τους ψαράδες στο λιμάνι, τους Σαρακατσάνους, τους λιγνιτωρύχους της Διασταύρωσης και η κοινή τους ζωή και συμβίωση. Πολλές άλλες σημαντικές και σπουδαίες εκδηλώσεις του ΛΕΡ περιγράφονται στο δισέλιδο με τίτλο "**Λυκείου δραστηριότητες**".

Στη θεματολογία του κυριαρχούν και τα μικρασιάτικα αναγνώσματα, αφού και το 2023 είναι χρονιά με μνήμες από τις αλησμόνητες πατρίδες. Το "**Κουρού καϊμάκ**" μας ταξιδεύει στην Καππαδοκία. Με το "**γιορτές κι' αντέτεια**", γραμμένο στη μικρασιάτικη διάλεκτο, γιορτάζουμε τους Αγίους του χειμώνα, ενώ στο απόσπασμα από το βιβλίο "**1922, με το κλειδί στον κόρφο**" γνωρίζουμε την ασχολία με τα καπνά των Μικρασιτών προσφύγων στη Βόρεια Ελλάδα.

Αλλά και άλλα μέρη της Ελλάδας έχουν τη δική τους θέση σ' αυτό τ' ανάβλεμμα. Η Αίγινα με το ιστορικό, πρώτο **κοινοφελές ίδρυμα** στη νεότερη Ελλάδα, έργο του **Καποδίστρια**, η Σιάτιστα με το **αρχοντικό της Πούλκως**, η Πάρος με τα **καρεγλάκια** της και η Λήμνος με τον **Ντικ του Ρίτσου**. Κι όλη η Ελλάδα συγκεντρώνεται στην πολύπλευρη προσωπικότητα της **Αθηνάς Ταρσούλη**, της ξεχωριστής Ελληνίδας συγγραφέως, λαογράφου, ζωγράφου με "λαογραφικές και λογοτεχνικές αναφορές στο έργο της".

Τέλος, οι "**μνήμες των Χριστουγέννων**" στον προσφυγικό συνοικισμό της Ραφήνας", με νοσταλγική διάθεση, μας βάζουν στο χριστουγεννιάτικο κλίμα και γίνονται αφορμή να ευχηθούμε με "χρόνια πολλά" για τις γιορτές που έρχονται και καλή νέα χρονιά σε όλους μας!

Χριστίνα Παναγιώτου - Δακτυλίδη

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

- Το Λύκειο των Ελληνίδων Ραφήνας πάντα ευχαριστεί και ευγνωμονεί τον Ευεργέτη του, **Αθανάσιο Μαρτίνο** που συνεχίζει να το στηρίζει εδώ και χρόνια. Χάρη στη δική του συμπαράσταση, το ΛτΕ Ραφήνας αναπνέει και επιβιώνει.

- Ευχαριστίες οφείλει το ΛΕΡ και στον Φοροτεχνικό, **Γεράσιο Παπαδόπουλο**, που καλύπτει αφιλοκεδώς τα οικονομικά και φοροτεχνικά του θέματα.

Με εκτίμηση για τη συμμετοχή της χορευτικής ομάδας του ΛΕΡ στο εορταστικό δείπνο του Ετήσιου Εκπαιδευτικού Προγράμματος του Παγκόσμιου Οργανισμού Χειρουργικής Νευροφυσιολογίας, ο Πρόεδρος του ISIN ATH-ENS 2023, Κωνσταντίνος Παπαδόπουλος, χορήγησε την έκδοση του παρόντος τεύχους.

- Ο Αθανάσιος Μαρτίνος, ο Ιωάννης Καλαφάτης και ο Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών "Ελ. Βενιζέλος" χορήγησαν το ΛΕΡ για το συνολικό πολιτιστικό και κοινωνικό του έργο.

- Ο Γεράσιμος Βουδούρης και η Θεμελίνα Βουδούρη χορήγησαν τη μουσικοχορευτική παράσταση "**Και εγένετο Ραφήνα**".

Το ΛτΕ Ραφήνας ευχαριστεί επίσης:

- Την Καίτη Σπυροπούλου, επίτιμο μέλος του, τη Ρένα Φούντη και την Άννα Κυριακάκη Συνοδινού, που αφιλοκεδώς διδάσκουν ραπτική και κόσμημα σε μαθήτριες του ΛΕΡ.

- Το περιοδικό οφείλει πολλά «ευχαριστώ» στην δημοσιογράφο, Ελένη Καμάρα για την ιδιαίτερη βοήθεια και στήριξη σε πολλά τελευταία τεύχη του.

«τ' ανάβλεμμα», περιοδική έκδοση του Λυκείου των Ελληνίδων Ραφήνας • Εθνικής Αντιστάσεως 34, Ραφήνα • τηλ.: 22943 03612 • e-mail: lykellrafinas@gmail.com

- Επιμέλεια περιοδικού: Χριστίνα Παναγιώτου-Δακτυλίδη
Δημιουργικός σχεδιασμός: Φωτεινή Αλεξιάδου

- Ομάδα σύνταξης: Εύη Γκατσοπούλου, Ελένη Καμάρα, Χριστίνα Παναγιώτου - Δακτυλίδη, Αναστασία Κάλφογλου, Άννα Κυριακάκη - Συνοδινού, Κατερίνα Σιούτα - Παπαδοπούλου, Άννα Ραπτοπούλου - Παπαθανασίου, Πάνος Τσίτσιος.

- Διανέμεται Δωρεάν

Εξώφυλλο:

Σκηνή από την παράσταση του ΛΕΡ "**και εγένετο Ραφήνα**".

Αναπαράσταση γιορτινής συνάντησης.

Τριγλιανές σε Ραφηνιώτικο σπίτι του Μεσοπολέμου.

Συμμετοχή σε φεστιβάλ

Αννα Ραμπούλου - Παπαθανασίου, Α' Αντιπρόεδρος και Έφορος Οικονομικών του ΛΕΡ

Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΧΩΡΩΔΙΑ ΤΟΥ ΛΕΡ «άνοιξε τα φτερά της»

Τον Ιούνιο που μας πέρασε, η χορωδία του Λυκείου μας, με τον δάσκαλό μας Χρήστο Τσιαμούλη και την οργάνωση και επιμέλεια της Σωσώς Λέου (υπεύθυνης της χορωδίας), πήρε μέρος για πρώτη φορά, σε Φεστιβάλ Χορωδιών.

Δεν θα μπορούσε να γίνει καλύτερη επιλογή από το Φεστιβάλ Χορωδιών στην Ερμούπολη της Σύρου.

Δεχτήκαμε την πρόταση με χαρά αλλά και δέος, που θα παίρναμε μέρος σε μια τέτοια εκδήλωση. Οι συμμετοχές ήταν απ' όλη την Ελλάδα και την Κύπρο με καταξιωμένα σχήματα.

Ριχτήκαμε στις πρόβες με ενθουσιασμό και όλες μας τις δυνάμεις. Θα εμφανιζόμασταν στο ιστορικό Δημοτικό Θέατρο «ΑΠΟΛΛΩΝ», που σχεδιάστηκε από τον Ιταλό Αρχιτέκτονα P. SAMBO. Μια μικρογραφία της Σκάλας του Μιλάνου που πρωτολειτούργησε το 1864 με το «Ριγκολέτο» του Βέρντι. Έχει φιλοξενήσει διάσημα ονόματα του λυρικού ρεπερτορίου, καθώς και λαμπρούς Έλληνες καλλιτέχνες, όπως και την αείμνηστη Μαρίκα Κοτοπούλη.

Φτάνοντας στην Ερμούπολη, δεν ξέραμε τι να πρωτοθαυμάσουμε. Δικαίως το νησί έχει τον χαρακτηρισμό «Αρχόντισσα των Κυκλάδων». Το θέατρο «ΑΠΟΛΛΩΝ» αποτελεί το έμβλημα της πόλης. Είναι αρχιτεκτονικό διαμάντι που καθηλώνει τον επισκέπτη.

Η ευθύνη μας ήταν μεγάλη. Θα πατούσαμε στο σανίδι που διεθνείς καλλιτέχνες είχαν μεγαλοουργήσει σε αυτό με τις ερμηνείες τους. Ευτυχώς όλα πήγαν καλά. Με την υπομονή, την επιμονή και την καθοδήγηση του αγαπητού μας δασκάλου, καταφέραμε να σταθούμε στο ύψος των περιστάσεων και να αποσπάσουμε πολύ καλές κριτικές από τους διοργανωτές.

Νιώσαμε ωραία. Παράλληλα με τις πρόβες και τη συμμετοχή μας, μας δόθηκε η ευκαιρία να θαυμάσουμε και τα αξιοθέατα της Ερμούπολης. Πέρασαμε ένα ξέγνοιαστο τριήμερο και γυρίσαμε πίσω παίρνοντας στις αποσκευές μας πολύτιμες εμπειρίες και ευχάριστες στιγμές.

Συσφίξαμε τις σχέσεις μας, σαν χορωδοί και ευχηθήκαμε αυτή η απόπειρα να έχει και συνέχεια.

Στο φως της Αδριατικής

«Ταξίδι με το ΛΕΡ σε Αλβανία-Μαυροβούνιο-Κροατία»

Πίσω απ' τα βλέφαρα εικόνες. Εικόνες πλιόλουστες, γεμάτες χρώματα. Δώρα του ταξιδιού, μαζί με τις εμπειρίες, τις γνώσεις, τις ανακαλύψεις. Η φετινή εκδρομή που διοργάνωσε το ΛΕΡ, με αφορμή τη συμμετοχή του Τμήματος Χορού στο Πολυπολιτισμικό Φεστιβάλ του Μπαρ στο Μαυροβούνιο στις 6-11 Ιουλίου, ήταν μια μοναδική απόδραση στο φως της Αδριατικής, σε καινούριους τόπους, μαζί κι ένα ταξίδι σε άλλες εποχές.

Αφήνοντας πίσω μας τα γνώριμα τοπία της πατρίδας μας, φτάνουμε στο συνοριακό σταθμό της Κακαβιάς. Από εδώ ξεκινά η Αλβανία, τραχιό ορεινοί όγκοι δεσπάζουν γύρω μας, μοιάζει σαν να βρισκόμαστε στην Ήπειρο. Εδώ, κοντά στα σύνορα, βρίσκονται τα ελληνόφωνα χωριά της ελληνικής μειονότητας, οι κάτοικοι των οποίων μιλούν ελληνικά, τη γλώσσα που διδάσκονται πρώτα στο σχολείο, όπως μας λένε, και στη συνέχεια τα αλβανικά. Μόνη τους έγνοια η πατρίδα τους, η Ελλάδα, αν και εκφράζουν το παράπονο πως η ελληνική πολιτεία τους έχει ξεχασμένους. Συνεχίζοντας συναντάμε το Δυρράχιο, την αρχαία Επίδαμνο με την πλούσια ιστορία. Η άλλοτε πανέμορφη πόλη έχει εξελιχθεί σήμερα σε τουριστικό θέρετρο, με τις θηριώδεις κυριολεκτικά ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις να αλλοιώνουν δυστυχώς τη φυσιογνωμία του τοπίου. Η ομορφιά, θυσιά στο βωμό του κέρδους.

Γενικότερα η διαδρομή προς τα Τίρανα συνιστά ένα πανόραμα από καινούριες κατασκευές διανθισμένες με σκουριά και εγκατάλειψη, τυπική μετακομμουνιστική εικόνα. Σωροί από μπάζα δίπλα σε φανταχτερά πολυτελή κτήρια, στα όρια του kits, κυριολεκτικά στη μέση τού πουθενά. Στα προάστια της πόλης δεσπάζουν καινούρια οικοδομικά τετράγωνα, πιο προσεγμένα, που στεγάζουν κυρίως γραφεία. Η παγκοσμιοποίηση μπορεί να άργησε, όμως έφτασε και εδώ, όπως διαπι-

στώνουμε με την είσοδό μας στην πρωτεύουσα της Αλβανίας με τα μικρά εμπορικά κέντρα, τα κτήρια με τη μοντέρνα αρχιτεκτονική, τα προσεγμένα καφέ και εστιατόρια, το φοβερό μποτιλιάρισμα. Αλλά ακόμα κι εδώ οι επιστρώσεις του χρόνου είναι διακριτές στα διατηρητέα κτήρια της κομμουνιστικής περιόδου, τις πολυκατοικίες σοσιαλιστικού ρυθμού, που στέκουν πλάι στα νεότερα κτήρια.

Στο κέντρο των Τιράνων η κίνηση είναι ζωηρή. Σχεδόν εκπλήσσομαι που δεν έχει να ζηλέψει και πολλά από τις ευρωπαϊκές μεγαλουπόλεις. Το Μπλόκου είναι γεμάτο καταστήματα, εστιατόρια, καφετέριες και μπαράκια κι ο κόσμος κόβει βόλτες ή κάθεται στα παγκάκια, οικογένειες με παιδάκια που παίζουν, ντόπιοι και τουρίστες. Στο κέντρο η πλατεία Σκεντέρμπε με το επιβλητικό άγαλμα του ομώνυμου εθνικού ήρωα. Σημαντικά αξιοθέατα εδώ, το Βυζαντινό κάστρο, το Κάστρο των Ιπποτών, το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, ο Πύργος του Ρολογιού, τα τζαμιά, η εντυπωσιακή ορθόδοξη εκκλησία με τη μοντέρνα αρχιτεκτονική.

Καθεδρικός Ναός Αναστάσεως του Χριστού, Τίρανα

Επόμενος σταθμός μας η πόλη Μπούντβα στο Μαυροβούνιο, που αποτέλεσε το ορμητήριο για τις εξορμήσεις μας. Η Μπούντβα λούζεται στα νερά της Αδριατικής, εντυπωσιάζοντας από ψηλά τον επισκέπτη με τις δαντελωτές ακτές και τη μεσαιωνική Παλιά Πόλη. Εδώ άλλωστε βρίσκεται η περίφημη Ριβιέρα της Μπούντβα, η κυρίως τουριστική περιοχή, δημοφιλές καλοκαιρινό θέρετρο. Πλησιάζοντας βέβαια διαπιστώνει κανείς ότι για άλλη μια φορά η άναρχη τουριστική ανάπτυξη έχει υποβαθμίσει το τόσο γραφικό τοπίο. Τεράστια ξενοδοχειακά συγκροτήματα πάνω στη θάλασσα, που κυριολεκτικά πήζει από τουρίστες...

Εκείνο που ανταμείβει τον επισκέπτη είναι χωρίς αμφιβολία η Παλιά Πόλη, Στάρι Γκραν, που αναπτύσσεται μέσα στα πετρόχτιστα ενετικά τείχη. Στενά γραφικά σοκάκια με

σε φεστιβάλ

όμορφα διατηρημένα κτήρια, καφέ, εστιατόρια, μαγαζάκια με αναμνηστικά. Η ατμόσφαιρα που κυριαρχεί μέσα στο κάστρο έχει κάτι από την αύρα άλλων, μακρινών εποχών. Άλλωστε η ιστορία της πόλης φτάνει πίσω στον 4^ο αιώνα π.Χ., όταν πρωτοκατοικήθηκε από Έλληνες αποίκους, που της έδωσαν την ονομασία Βουθόη (από το αρχαίο «βους», βόδι).

Ανεβαίνοντας τα σκαλοπάτια στο νότιο άκρο της Παλιάς Πόλης βρισκόμαστε στην αρχαία Ακρόπολη, που είναι χτισμένη πάνω στα ερείπια παλιών οχυρώσεων. Εδώ στεγάζεται μια ιδιωτική βιβλιοθήκη με πολύτιμες συλλογές βιβλίων και χαρτών που αφορούν τα Βαλκάνια. Χώρο της Ακρόπολης χρησιμοποιεί επίσης το Gran Teatar Budva, ένα από τα διασημότερα θεατρικά ιδρύματα των Βαλκανίων. Από εδώ ψηλά η θέα είναι συναρπαστική, καθώς από τη μια μεριά ξεδιπλώνεται μπροστά στα μάτια μας η πόλη της Μπούντβα και από την άλλη απλώνεται η θάλασσα.

Κοντά στην Μπούντβα βρίσκεται η πόλη Μπαρ, με το μεγάλο λιμάνι, που φέτος φιλοξένησε το Πολυπολιτισμικό Φεστιβάλ, στο οποίο συμμετείχε και το ΛΕΡ. Ήταν για εμάς τους χορευτές μια μοναδική εμπειρία να λάβουμε μέρος σε μια τέτοια διοργάνωση, μαζί με ομάδες από διάφορες χώρες του κόσμου. Νιώσαμε ιδιαίτερη συγκίνηση και υπερηφάνεια ως πρέσβεις του παραδοσιακού πολιτισμού της πατρίδας μας, χορεύοντας νησιώτικους και στεριανούς χορούς με τη διδασκαλία της δασκάλας μας, Αγγελικής Καραγεώργου. Ταυτόχρονα είχαμε την ευκαιρία να γνωρίσουμε από κοντά την κουλτούρα άλλων λαών. Μέσα από το χορό, τη μουσική, το τραγούδι οι φωνές τόσο διαφορετικών πολιτισμών έσμιξαν για να συνθέσουν ένα μοναδικό παλίμψηστο και να μας φέρουν όλους πιο κοντά.

Αναμφισβήτητα πάντως το πιο εντυπωσιακό αξιοθέατο του Μαυροβουνίου αποτελεί ο κόλπος του Κότορ, καθώς διαφέρει από τις υπόλοιπες ακτές των Βαλκανίων. Μικρές γλώσσες στεριάς που περικλείουν τριγωνικά κομμάτια θάλασσας, γι' αυτό και το Κότορ αποκαλείται «το νοτιότερο φιορδ της Ευρώπης». Η μεσαιωνική πόλη βρίσκεται στην άκρη ενός μαγευτικού κόλπου, στη σκιά των επιβλητικών καταπράσινων βουνών, προστατευμένη με δαιδαλώδη τείχη συνολικού μήκους πέντε χιλιομέτρων από την πλευρά της θάλασσας. Είναι πραγματικά εντυπωσιακή η οχύρωσή της, ένα ολοκληρωμένο σύστημα προστασίας από πύλες, πύργους, ακροπόλεις, προμαχώνες, δεξαμενές, κάστρο και βοηθητικούς χώρους. Η είσοδος στην παλιά μεσαιωνική πόλη γίνεται μέσα από τρεις πύλες. Μια περιήγηση στα στενά δρομάκια της μας μεταφέρει πίσω στο χρόνο με τα βενετσιάνικα παλάτια, τα κτήρια μεσαιωνικής αρχιτεκτονικής, τους ναούς, τα μεσαιωνικά μνημεία, τα μουσεία, τις πλατείες. Στα γραφικά καλντερίμια το παρελθόν σμίγει με το παρόν: παλιά κτήρια που στεγάζουν μαγαζάκια με τουριστικά είδη, εστιατόρια, καφετέριες ή μπαράκια.

Επόμενος προορισμός μας η ιστορική πόλη του Ντουμπρόβνικ στην Κροατία. Το διαμάντι των δαλματικών ακτών, που υπήρξε κάποτε το δεύτερο μεγαλύτερο λιμάνι της Αδριατικής μετά τη Βενετία, απονέμει τον αέρα ενός κοσμοπολίτικου προορισμού, καθώς αποτελεί το πιο πολυσύχναστο τουριστικό θέρετρο των Βαλκανίων. Ταυτόχρονα όμως φέρει τη σφραγίδα μιας πολύπαθης χώρας που προσπαθεί ακόμα να αφήσει πίσω της τα τραύματα από τον πόλεμο της Γιουγκοσλαβίας. Ας μην ξεχνάμε ότι η πόλη δέχτηκε μεγάλο πλήγμα το 1991-1993 από τους βομβαρδισμούς των Σέρβων. Παρ' όλα αυτά, μετά τις εργασίες για την αποκατάσταση των μνημείων του, το Ντουμπρόβνικ ανέκτησε γρήγορα τη χαμένη όψη του.

Η μεσαιωνική πόλη περιβάλλεται από τείχη μήκους περίπου δύο χιλιομέτρων και ύψους σχεδόν σαράντα μέτρων πάνω από τη θάλασσα. Ο κεντρικός δρόμος που διασχίζει την πόλη, το Stardun, είναι πεζοδρομημένος και τη χωρίζει σε περίπου δύο ίσα μέρη, βόρεια και νότια. Στο πλάι του ανακαλύπτει κανείς γειτονιές με εντυπωσιακά κτήρια, στενά πέτρινα σοκάκια με ανθισμένες μπουκαμβίλιες ή απλωμένες μπουγάδες. Η κεντρική πλατεία της πόλης, Placa, περιβάλλεται από μεγαλοπρεπή μπαρόκ κτήρια, το άγαλμα του προστάτη, Αγίου Βλασίου, και την μπαρόκ ομώνυμη εκκλησία.

Διασχίζοντας την πόλη με τη μεσαιωνική γοητεία, βγήκαμε στο παλιό λιμάνι, όπου επιβιβαστήκαμε σε ένα καρabάκι για μια μικρή βόλτα εν πλω. Έτσι είχαμε την ευκαιρία να θαυμάσουμε την επιβλητική καστροπολιτεία μέσα από τη θάλασσα, μια εμπειρία πραγματικά μοναδική.

Στο δρόμο της επιστροφής, τελευταίος σταθμός του ταξιδιού μας η αλβανική πόλη Μπεράτι. Με τον ποταμό Όσομ να τη διασχίζει, περιστοιχισμένη από πευκοδάσος, αποτελεί ένα πανέμορφο τοπίο ηπειρωτικού τύπου. Το φαράγγι του ποταμού πρόσφερε στην πόλη φυσική οχύρωση, επιτρέποντάς της να αναπτυχθεί γύρω του σε διάφορα επίπεδα, στα οποία οφείλεται και η αίσθηση των «χιλιάδων παραθύρων», που κυριολεκτικά μαγεύει τον επισκέπτη. Αυτά τα ξύλινα παράθυρα αποτελούν τυπικό γνώρισμα της οθωμανικής αρχιτεκτονικής του 18^{ου} αιώνα, οπότε και χτίστηκαν αυτά τα διώροφα κτήρια, καθιστώντας το Μπεράτι σπουδαίο κέντρο ξυλοτεχνίας. Πράγματι, όποιος αντικρίζει την πόλη έχει την εντύπωση ότι τα παράθυρα των σπιτιών μοιάζουν με μάτια που τον κοιτούν όλα μαζί.

Μετά τις επιβλητικές καστροπολιτείες που επισκεφθήκαμε στο ταξίδι μας, το Μπεράτι μάς προσφέρει τη γνήσια εμπειρία της φυσικής ομορφιάς που τέρπει αλλά και ξεκουράζει τις αισθήσεις. Όλα εδώ μοιάζουν τόσο φυσικά όμορφα, που νιώθεις ένα με το τοπίο γύρω σου, σαν ν' ανασαίνουν όλα, κι εσύ μαζί, στον ίδιο παλμό. Κι ήταν ίσως αυτός ο πιο ωραίος τρόπος, για να κλείσει αυτό το μαγευτικό ταξίδι.

ΜΙΚΡΑΣΙΩΤΙΚΕΣ

Γράφει η Εύη Γκατσοπούλου, Πρόεδρος του Λυκείου των Ελληνίδων Ραφήνας, Εκπαιδευτικός

«Κουρού καϊμάκ»

ένα βιβλίο με γεύση Ελλάδας και Ανατολής!

Το «κουρού καϊμάκ» είναι ένα μυθιστόρημα, που παρουσιάστηκε από το Λύκειο Ελληνίδων Ραφήνας ως αφιέρωμα στους Έλληνες της Καππαδοκίας. Η συγγραφή του από την Καίτη Αναστασιάδου ικανοποιεί την εσωτερική υπόσχεση της συγγραφέως σε όλους τους προγόνους της, εκείνους που ο καθένας με την ιδιαιτερότητά του, τις επιλογές του, το χαρακτήρα του σφράγισαν και διαμόρφωσαν την προσωπικότητα, την οντότητά της, την ύπαρξή της.

«Κουρού καϊμάκ» ο τίτλος του βιβλίου. Είναι το αντιπροσωπευτικό γλυκό που φτιάχνεται στην Καππαδοκία, φτιαγμένο από βουβαλίσιο ολόπαχο γάλα, που τελικά ξεραίνεται στον ήλιο και μοιάζει με ένα τραγανό, αλλά πλούσιο σε γεύση και άρωμα μπισκότο. Είναι το ξερό=κουρού, καϊμάκι=καϊμάκ, άκρως συνυφασμένο με το ξερό ζεστό κλίμα της Καππαδοκίας. Αποτελούσε θρεπτική τροφή για τον άnuδρο τόπο της.

Διαβάζοντας όμως το μυθιστόρημα, το κουρού καϊμάκ μπορεί να ερμηνευθεί και ως το καθρέφτισμα των γλυκών, όπως του καϊμακιού, στιγμών της ζωής και των ξερών (κουρού) δυσκολιών, που βιώνει στην πορεία της μια οικογένεια, ειδικά όταν ξεριζώνεται από τον τόπο της, συμβιώνει με άλλους λαούς, καταπιέζεται από εχθρικές επεμβάσεις, αλλάζει πορεία, νιώθει να χάνει τα πατρογονικά της κειμήλια και τις ιστορικές ρίζες. Όταν στέκεται τελικά ορθή, προσαρμόζεται και στηρίζεται από δικούς της και ξένους, ζει με χαρές και ελπίδες, βιώνει την αγάπη και την συμπαράσταση.

Μέσα στην πορεία των προσώπων του μυθιστορήματος, ο καθένας μας μπορεί να αναγνωρίσει δικές του μνήμες, να θυμηθεί οικογενειακές ιστορίες, να βρει πρόσωπα και χαρακτήρες οικείους, που ενυπάρχουν και δρουν στη ζωή μας. Ένα γλυκόπικρο παραμύθι θα χαρακτήριζε το βιβλίο. Ένα αληθινό παραμύθι με πραγματικά πρόσωπα, περίπλοκες καταστάσεις, εναλλαγές τόπων, μια αδιάκοπη διαδοχή ευτυχισμένων και πικρών στιγμών, που βαδίζει παράλληλα με την ιστορική εξέλιξη των γεγονότων του 20^{ου} αιώνα στην Καππαδοκία, στην Ήπειρο, στην Κωνσταντινούπολη, στην Αθήνα.

Η εξέλιξη των γεγονότων μοιάζει κινηματογραφική. Βρισκόμαστε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, για να παρακολουθήσουμε την πολυπαθη πορεία της γιαγιάς Μαρίκας, που μετακομίζει με τους γονείς της από την Καππαδοκία στην Πόλη. Από εκεί και πέρα συμπάσχουμε, παρατηρούμε και συνειδητοποιούμε τα συναισθήματα και τα βιώματα των Ελλήνων της Πόλης την περίοδο εκείνη, ενώ αντιλαμβανόμαστε την επίδραση των ιστορικών γεγονό-

των πάνω στη ζωή τους. Η ζωή της Μαρίκας αντιπροσωπεύει τα δεινά και τα πάθη των ελληνικών οικογενειών, που έζησαν μέσα στην οικονομική ευμάρεια του εμπορικού πνεύματος του Ελληνισμού στην Πόλη στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, αλλά και στην ανέχεια, στον ξεριζωμό, που επήλθε από την τουρκική πολιτική. Κι ο μύθος ρέει ενώ οι ανατροπές και οι εκπλήξεις μας κρατούν σε εγρήγορση.

Γνωρίζουμε τα μοναδικά σχολεία της Κωνσταντινούπολης, που φοιτούσαν τα Ελληνόπουλα, την Αστική, το Γυμνάσιο Αρρένων του Πέραν, το Γαλλικό σχολείο, το Ιωακείμιο, το Ζωγράφειο, το Ζάππειο και τη Μεγάλη του Γένους Σχολή. Δείγμα τρανό του υψηλού μορφωτικού επιπέδου και του πολιτισμού του ελληνικού στοιχείου στην Πόλη. Περνούμε απ'το Καντίκιοϊ στο Καράκιοϊ, δηλ. από την ασιατική στην ευρωπαϊκή πλευρά της Πόλης. Ταξιδεύουμε με τον νου στην Πρίγκηπο και στο νησί του Μαρμαρά, που πήρε το όνομά του από τα κατάλευκα μάρμαρα του λατομείου του, που κοσμούν όλα σχεδόν τα κτήριά του. Στην Προποντίδα. Περιπλανιόμαστε μαζί με τους ήρωες στον ναό σύμβολο του Ελληνισμού, της Αγίας Σοφίας, στο σθεναρό Πατριαρχείο, στον φάρο ακόμη

και σήμερα του ελληνικού στοιχείου, στο μεγαλοπρεπές παλάτι του Ντολμά Μπαχτσέ, που αντικρίζει τον Βόσπορο, στο πολυτελές Τοπ Καπί, στην Παναγιά τη Μπαλουκλιώτισσα, στο παραλιακό Μόδι. Από την πολυσύχναστη πλατεία Ταξίμ φτάνουμε ως τον πύργο του Γαλατά και παρακολουθούμε τους ψαράδες στην ομώνυμη γέφυρα γεμίζοντας τα πνευμόνια μας με τον θαλασσινό αέρα της ατμόσφαιρας. Περιπλανιόμαστε στο πολύβουο τσαρσί, την αγορά, και βιώνουμε τις ξένοιαστες στιγμές του καλοκαιριού στην αρχοντική Πρίγκηπο, ενώ ξεναγούμαστε στο κάστρο και στο ρωμαϊκό θέατρο της Άγκυρας.

Στη συνέχεια, η μικρή πρωταγωνίστρια, εγγονή στο βιβλίο, μάς τοποθετεί στο παρόν, στη σύγχρονη κοινωνία της Αθήνας. Μέσα από τον απλό, λιτό λόγο με την πληθώρα καθημερινών τούρκικων λέξεων, που προσδίδουν ένα ιδιαίτερο ύφος στην αφήγηση, επιχειρείται επιτυχημένα η ψυχογράφιση των προσώπων χωρίς λυρισμούς, μεταδίδεται η ευαίσθητη ισορροπία των περιπλοκών σχέσεων. Των δυο διαζευγμένων, της μητριάς - μάγισσας στα μάτια του παιδιού, του ερωτευμένου πατέρα με μια φανερά αταίριαστη γυναίκα, της πληγωμένης συζύγου μητέρας, της οργισμένης για την μοίρα της κόρης της, μα και βαθιά θρησκευόμενης, γιαγιάς Μαρίκας, του μικρού κοριτσιού, που ζητά από τον Άι Βασίλη να της φέρει τον μπαμπά της, της ζηλιάρας μητριάς, που κρατά λες με μάγια κοντά της τον νεαρότερο σύζυγό της. Και βέβαια τον μύθο διαπερνούν τα δευτερεύοντα πρόσωπα με τις δικές τους προσωπικές ιστορίες, που μαρτυρούν τις ομοιότητες που υπάρχουν ανάμεσα στις διευρυμένες οικογένειες μιας κοινωνίας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα: ο θεΐος με το ξύλινο πόδι, που έχασε το άκρο του στα καταναγκαστικά έργα στα βάθη της Τουρκίας ή ο άσωτος υιός και η σπλαχνική, βασανισμένη Φωτεινή.

Όλες αυτές οι μικροϊστορίες, που πλαισιώνουν τον κύριο κορμό της αφήγησης τοποθετούνται στην εξωτική ανατολική ατμόσφαιρα με τα βαριά αρώματα και τις μεθυστικές μυρωδιές και γεύσεις της. Δοκιμάζουμε εκτός βέβαια από το γευστικό κουρού καϊμάκ, το μαστιχωτό μαντζούνι, το χαρακτηριστικό ντουντουρμά, στο Μόδι το παγωτό σοκολάτα βύσσινο. Η γιαγιά Μαρίκα μας κερνά τη δροσερή κρέμα μαλεμπί, ενώ μας πλημμυρίζει η μοσχοβολιά από το γλυκό πορτοκάλι της κ. Μύρσας. Στρώνεται μπροστά μας το πολιτικό τραπέζι με τα μεζεζλίκια του, τσιροσαλάτες, μπουρέκια, ντολμαδάκια, κεφτεδάκια!

Επιπλέον, η περιπετειώδης ζωή της οικογένειας του μύθου κυλάει παράλληλα με τα σημαντικότερα γεγονότα της νεότερης ιστορίας, που εκτυλίσσονται στην περιοχή των μικρασιατικών παραλίων και έχουν χαράξει τον Ελληνισμό και τις ψυχές μας. Αυτά αναφέρονται χωρίς εξάρσεις και υποκειμενισμό και αποτελούν συχνά την κινητήρια δύναμη αποφάσεων, μετακινήσεων, συναισθηματικών φορτίσεων, ενώ αλλάζουν και διαμορφώνουν τη ζωή των πρωταγωνιστών.

Με ενθουσιασμό παρακολουθούμε το 1918 το θωρηκτό Αβέρωφ να διαπερνά τα νερά του Βοσπόρου, ενώ στον ιστό του κυμάτιζε η ελληνική σημαία, και το 1919 να καταλαμβάνεται η Σμύρνη, ενώ αργότερα οι στρατιώτες μας, οι δικοί μας παππούδες, προελαύνουν πολεμώντας στο Εσκί Σεχίρ. Και φτάνουμε στο πικρό 1922 με την μικρασιατική καταστροφή, τον βίαιο ξεριζωμό των Ελλήνων από τις εστίες τους, τη συνθήκη της Λωζάνης, που απομάκρυνε ελληνικούς πληθυσμούς από τη Μ. Ασία και από την Ανακού της ιστορίας μας. Μετά, κατά το β' Παγκόσμιο πόλεμο, επιχειρείται η εξόντωση των μειονοτήτων, που ζούσαν στη Τουρκία. Έλληνες, Αρμένιοι, Εβραίοι και οι νεότεροι άνδρες της οικογένειας στο βιβλίο οδηγούνται στα βάθη της Ανατολής σε καταναγκαστικά έργα. Το 1942 νέα δοκιμασία για τις μειονότητες της Πόλης, ο κεφαλικός φόρος, που ζητούσε το τριπλάσιο της αξίας της περιουσίας τους. Ακολούθησαν εξορίες και κατασχέσεις. Η οι-

κογένεια της Μαρίκας, όπως και όλες οι μη μουσουλμανικές, καταστράφηκε οικονομικά και η ζωή τους άλλαξε ολοσχερώς, ενώ εκείνοι αντιμετώπισαν τη νέα φτωχική πραγματικότητα με αξιοπρέπεια και στωικότητα. Όσπου έρχεται το 1955, άλλο ένα έτος σταθμός για τους εναπομείναντες Έλληνες των τουρκικών παραλίων. Με λουστούς, πέτρες και ξύλα το φανατισμένο πλήθος των Τούρκων με πρόφαση την προβοκάτσια πως εξερράγη βόμβα στο σπίτι του Κεμάλ στη Θεσσαλονίκη, κατέστρεψαν τα ελληνικά μαγαζιά, σπίτια, εκκλησίες, εμπορεύματα. Έσπασαν ακόμη και τα μνήματα στην Μπαλουκλιώτισσα, βίασαν, σκότωσαν και τρομοκράτησαν τους Έλληνες. Ένα οργανωμένο έγκλημα, που ανάγκασε και τους λιγοστούς Έλληνες της Πόλης, να φύγουν για την Ελλάδα. Η Μαρίζα θυμάται τα πρώτα σχολικά της χρόνια στην Πόλη με συγκίνηση, καθώς ένιωθε πως οι δασκάλες της εκεί φυλούσαν Θερμοπύλες μέχρι να μείνει έστω ένας μαθητής κάτω από τις αντίξοες συνθήκες.

Το 1974 βρίσκει την οικογένεια της Μαρίκας ακόμη στην Πόλη. Η απόβαση των Τούρκων στην Κύπρο στις 20 Ιουλίου και η κατάληψη του 35% του νησιού τούς γέμισε όλους με θλίψη και φόβο. Έτσι πήραν την απόφαση και οι ηρωίδες του βιβλίου να μεταφερθούν στην Ελλάδα. Μια απόφαση δύσκολη, που τελικά φάνταζε μονόδρομος μέσα στο εχθρικό κλίμα της Πόλης. Φορώντας πάνω τους τα κοσμήματά τους, για να μην τους τα κατασχέσουν, με σύντροφο τον μπουφέ που βίωσε μαζί τους όλες τις γλυκόπικρες στιγμές τους, οι γυναίκες της ιστορίας μας φθάνουν στη Ελλάδα.

Κι εδώ όμως στην αρχή δεν ήταν εύκολη η προσαρμογή. Όπως όλοι οι πρόσφυγες, που κατέφυγαν στη μητέρα Ελλάδα, έτσι και οι Πολίτισσες στην Αθήνα δεν ένιωθαν Ελληνίδες. Διαφορετικά ήθη και έθιμα. Η κωνσταντινουπολίτικη προφορά έκανε τους ντόπιους να τις αντιμετωπίζουν επιφυλακτικά. Και ο μύθος εκτυλίσσεται μέχρι τη σημερινή σύγχρονη εποχή, που τα πρόσωπα βρίσκουν τη δική τους δικαίωση, κάνουν το εσωτερικό τους ξεκαθάρισμα, ανακαλύπτουν τον σκοπό της ζωής και βγάζουν τα συμπεράσματα της προσωπικής τους βιοθεωρίας. «*Το καλό και το κακό εναλλάσσονται στη ζωή. Από το αντίξοο προκύπτει το συμφέρον και από την εναλλαγή τους έρχεται η τέλεια αρμονία!*», αναφέρεται στον επίλογο. Και θα προσέθετα. **Στο χέρι μας είναι να αδράξουμε τις στιγμές, να κάνουμε τις επιλογές μας και να εδραιώσουμε την αρμονία μέσα μας!**

Η φορεσιά της Καππαδοκίας στην παρουσίαση του βιβλίου

Γράφει η δημοσιογράφος Ελένη Καμάρα

«Καποδιστριακό Ορφανοτροφείο» - Παλιές Φυλακές της Αίγινας -

Στην Αίγινα, αυτή τη νύμφη του Σαρωνικού και ένα από τα ιερά τρίγωνα της ελληνικής αρχαιότητας, η ιστορία έμελε να πλέξει άλλο ένα από τα αντιφατικά παιχνίδια της. Πίσω από την ίδια βαριά σιδερένια πόρτα του πιο εμβληματικού κτηρίου του νησιού γράφτηκαν δύο ιστορικές περιόδους, που έμειναν ανεξίτηλες στη μνήμη των ανθρώπων: Βασανισμένα παιδιά που δρασκελίσαν το κατώφλι αναζητώντας το φως της γνώσης και την ελπίδα στη θαλπωρή του Καποδιστριακού Ορφανοτροφείου και ελεύθερα πνεύματα που ονειρεύτηκαν, πάλεψαν για πανανθρώπινες αξίες και διώχτηκαν στην επίγεια κόλαση των Φυλακών υψίστης ασφαλείας Αίγινας.

Περιδιαβαίνοντας γύρω από τη μεγάλη περίμετρο του Καποδιστριακού Ορφανοτροφείου, του πρώτου δημόσιου κτηρίου της πρώτης πρωτεύουσας της Ελλάδας στην Αίγινα, ακόμη και σήμερα, 194 χρόνια μετά, το λιτό κτίσμα με τους καθαρούς όγκους απόλυτο δείγμα της τοπικής αρχιτεκτονικής, κρατάει καλά φυλαγμένες τις μνήμες του, έτοιμο να «μιλήσει» για τις φωτεινές, αλλά και τις σκοτεινές πτυχές του στο μελλοντικό ρόλο που η πολιτεία του ετοιμάζει, αυτόν του Μουσείου.

Καποδιστριακόν Ορφανοτροφείον Αίγινας

Τις φωτεινές στιγμές του τις λαμπρύνει η περίοδος της ανέγερσής του και ο ιερός σκοπός, τον οποίο προοριζόταν να υπηρετήσει στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος. Ένα ορφανοτροφείο, όπου ο πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδας Ιωάννης Καποδίστριας έβαλε τη σφραγίδα του, αγάλιασε, στέγασε και μόρφωσε σε αυτό τα περίπου 500 ορφανά του απελευθερωτικού αγώνα, λείψανα της σκληρής αιχμαλωσίας των Τούρκων, εξαγορασμένα στην Αλεξάνδρεια από τον Πόρο, το Ναύπλιο και το Μεσολόγγι. Έτσι, την άνοιξη του 1829, η περικλειστή εσωτερική αυλή του μεταμορφώθηκε στην πνευματική κυψέλη από την οποία είχε σχεδιάσει να ξεκινήσει το όραμα του Καποδίστρια για την Παιδεία. Πίστευε ότι η ελπίδα για τη θεμελίωση του δημόσιου βίου θα ερχόταν από το μέλλον με την εκπαίδευση των νέων γενεών, «την ροδόχρουν ελπίδα του έθνους». Με προγράμματα ειδικής εκπαίδευσης προσαρμοσμένα στις ιδιαίτερες ανάγκες και τα ενδιαφέροντα κάθε παιδιού, λειτούργησαν αλληλοδιδασκτικά τμήματα και χειροτεχνεία ξυλουργικής, ραπτικής, σιδηρουργικής, ωρολογοποιίας, υποδηματοποιίας, τορνευτικής, οικοδομικής καθώς και βιβλιοθήκη, νοσοκομείο, χορωδία και ψαλτική στο ναό του Σωτήρος Χριστού που θεμελίωσε, ως τάμα για την ελευθερία του έθνους, ο ίδιος

ο Καποδίστριας. Εκεί στεγάστηκαν επίσης, το πρώτο τυπογραφείο, το πρώτο αρχαιολογικό μουσείο και η πρώτη ορυκτολογική συλλογή της χώρας. Το Πρότυπο Σχολείο για τους προχωρημένους μαθητές αποτέλεσε εξέλιξη για όσους επιθυμούσαν να γίνουν δάσκαλοι, με ανώτερα μαθήματα αρχαιολογίας, φιλοσοφίας, παιδαγωγικής και παλαιογραφίας. Τη διεύθυνση του Ορφανοτροφείου κλήθηκε να αναλάβει ο κερκυραίος λόγιος Ανδρέας Μουστοξύδης. Το όραμα του Καποδίστρια να αναδείξει το ελληνικό πνεύμα και να καλλιεργήσει

Η Δημογεροντία της Αίγινας παραχώρησε 12 στρέμματα για τα κτήρια και οι κάτοικοι 55 στρέμματα για κήπο και καλλιέργειες.

τον Έλληνα «άξιο της ελευθερίας εις τον πεφωτισμένο κόσμο» έληξε απότομα όταν δύο χρόνια μετά, στις 27 Σεπτεμβρίου 1831 με τη δολοφονία του κόπηκε το νήμα της ζωής του, αφήνοντας τα ορφανά του, ανοικοκύρευτη τη δημόσια ζωή και το ερώτημα για το πώς θα εξελισσόταν η πορεία της Ελλάδας αν εκείνος δεν είχε χαθεί, να αιωρείται αναπάντητο μέχρι σήμερα. Η απώλεια του Καποδίστρια σήμανε το τέλος εποχής της πορείας του Καποδιστριακού Ορφανοτροφείου και μετά τρία χρόνια παρακμής, το 1834 έκλεισε οριστικά το κεφάλαιο της πνευματικής αναγέννησης, μέσω του ιδρύματος. Οι αλλαγές στη χρήση του, που ακολούθησαν τα επόμενα χρόνια ήταν αλληπάλληλες. Μεταφέρθηκε εκεί η σχολή Ευελπίδων για τρία χρόνια, το 1841 έγινε λοιμοκαθαρτήριο και το 1860 μετατράπηκε σε φρενοκομείο. Από το 1866 έως το 1869 στέγασε πρόσφυγες από την Κρήτη. Το 1880 η πύλη του Ορφανοτροφείου θα ανοίξει - για τα επόμενα 105 χρόνια- στη σκοτεινή σελίδα των φυλακών της Αίγινας, με τους πρώτους 12 κρατούμενους να ακούνε τον ήχο της σιδερένιας πόρτας πίσω τους να κλείνει.

«Σωφρονιστήριο Αίγινας»

Για τους κατοίκους της κοινωνίας της Αίγινας, οι φυλακές αποτελούν για τον καθένα και μία ξεχωριστή προσωπική εμπειρία. Σε όλη την περίοδο λειτουργίας τους, με πολιτικούς και ποινικούς κρατούμενους από το 1880 έως το 1985 που έκλεισαν, οι Αιγινίτες ενσωμάτωσαν στη ζωή τους τη νέα πραγματικότητα και η ιστορία των φυλακών έγινε μέρος της καθημερινότητάς τους. Από τα μάτια τους πέρασαν μεγάλες μορφές της ιστορίας του τόπου, δεμένοι χέρι χέρι σε ένα μακρύ κονβόι βαδίζοντας στη γραμμή της διαδρομής που οδηγούσε από το καράβι στις φυλακές. Ανάμεσά τους, ο ήρωας του '21 Νικηταράς, ο Μαρίνος Αντύπας, οι: Βελουχιώτης, Μπελογιάννης, Φλωράκης, Γλέζος, Λουλές, Παναγιώλης και πόσοι ακόμη. Αλλά και «προσωπικότητες» του ποινικού δικαίου προπολεμικοί μάγκες, οι οποίοι στη φυλακή δεν στερήθηκαν τις «κατά δύναμιν ανέσεις». Πλημμύριζε το επισκεπτήριο από «κοπέλες» που κατέθεταν τις εισπράξεις στο ταμείο της φυλακής για τους κρατούμενους «προστάτες» τους και τα κιλά καπνού που

Η κεντρική είσοδος του Καποδιστριακού Οικοτροφείου - Παλαιών Φυλακών Αίγινας.

αγόραζαν από καπνοπωλεία του Πειραιά αλλά και ντόπια. Σε αντίθεση με τους πολιτικούς κρατούμενους που οι χωροφύλακες φρουράς με τα μπλε περιβραχιόνια εξαντλούσαν όλη τη βαρβαρότητά τους μέχρι το 1962, που τους αντικατέστησαν οι φύλακες.

Οι πτέρυγες με τις αίθουσες του άλλοτε Ορφανοτροφείου που γέμιζαν φως και γνώση έγιναν παρατηρητές στο δράμα που παιζόταν, τα παράθυρα σφάλισαν και η αυλή χωρίστηκε σε πέντε ακτίνες με κελιά φρίκης και μαρτυριών για τους έγκλειστους πολιτικούς κρατούμενους. Οι πολιτικές περίοδοι με τους περισσότερους εκτοπισμούς ήταν οι δικτατορίες του Πάγκαλου και του Μεταξά, ο Εμφύλιος, το μετεμφυλιακό διάστημα και το πραξικόπημα του 1967. Θρυλική έμεινε η ακτίνα Γ', από την οποία έγινε η πρώτη απόδραση οκτώ πολιτικών κρατούμενων το 1934. Οι «κόκκινοι φαντομάδες» σύμφωνα με τον Τύπο της εποχής απέδρασαν με τη μέθοδο του λαγουμιού και διέφυγαν στο εξωτερικό από τη θάλασσα, σαν «ασύλληπτα πουλιά», όπως έγραψαν και στο σημείωμα που άφησαν στο κελί τους. Δεν εντοπίστηκαν ποτέ.

Οι εκτελέσεις

Στη ματωμένη ιστορία των φυλακών όμως προστίθενται και οι δεκάδες εκτελέσεις πολιτικών κρατουμένων και βαρυποινιτών. Ο όρμος του Τρούλου στη ΒΑ πλευρά του νησιού με το ναυτικό οχυρό δίπλα στη θάλασσα, για τους Αιγινίτες έχει στοιχειώσει την ώρα λίγο πριν από το χάραμα από τον ήχο των όπλων του αποσπάσματος. «Ήμουν μικροέφηβος το '55, όταν πέρασε μπροστά απ' το σπίτι μας σχεδόν ακάραγα το πρωί το αυτοκίνητο με τους κρατούμενους που τους πήγαιναν για εκτέλεση. Μη τους κοιτάς, μου είπε ο πατέρας μου που ετοιμαζόταν για τη δουλειά. Αυτούς δεν θα τους δει ο ήλιος», αφηγείται ο **Δαμιανός Αγγελοκαστρίτης**, Αιγινίτης γέννημα θρέμμα, συνταξιούχος επιχειρηματίας. «Τους 36 πολιτικούς κρατούμενους τους εκτέλεσαν στην αγία Ειρήνη, ως αντίποινα για τη δολοφονία του Χρήστου Λαδά το 1948 και με χαριστική βολή. Όμως εμείς ξέραμε ότι δεν ήταν εγκληματίες...» Και συνεχίζει ο Δαμιανός Αγγελοκαστρίτης, «Τους παίδευσαν. Νεαρά παιδιά εμείς περνούσαμε τα βράδια από τις φυλακές και οι κατάδικοι φώναζαν «...*Λαέ της Αίγινας ο δεσμοφύλακας μας τυραννάει*». Δεν ήταν εγκληματικοί χαρακτήρες οι άνθρωποι αυτοί.

Οι πολιτικοί κρατούμενοι μάθαιναν γράμματα στους αναλφάβητους, ιστορία, ατομική υγιεινή, θεατρικά έργα και τις Κυριακές έπαιζαν ποδόσφαιρο. Μία από τις πολλές πνευματικές μορφές που φυλακίστηκαν στην ακτίνα των πολιτικών κρατούμενων της Αίγινας ήταν και ο Μιχάλης Παπαμαύρος, από τους πρωτεργάτες της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, στενός συνεργάτης των Γληνού και Δελμούζου και μεταξύ άλλων υποδιευθυντής του Μαράσλειου, ο οποίος έγραψε το Αναγνωστικό της Φυλακής για αναλφάβητους και για όλες τις τάξεις οργάνωσε ένα κρυφό σχολειό.

Οι χώροι εγκλεισμού των φυλακών Αίγινας στέρησαν την ελευθερία από τα σώματα των φυλακισμένων, όχι όμως και από το πνεύμα, τις ικανότητες και την ψυχή τους. Οι κρατούμενοι μετέτρεψαν το κολαστήριο σε χώρο δημιουργίας. Χρησιμοποίησαν τα εργαστήρια και κατασκεύαζαν ξυλόγλυπτα αντικείμενα, μικροέπιπλα, τα λεπτεπίλεπτα κοπανέλια για τα εργόχειρα, μουσικά όργανα, τα σχολικά πράσινα θρανία, καθώς και ποδαράκια λεοντές στον τόρνο, που τους παρήγγειλαν οι επιπλοποιοί του νησιού. Κάθε χρόνο του Σωτήρος οι φυλακές άνοιγαν στο κοινό. Γινόταν λειτουργία, όπου έψαλαν οι κρατούμενοι και έκθεση με τα έργα τους, που τα πουλούσαν στον κόσμο.

Αυτός ο τόπος μαρτυρίου, τον οποίο επανειλημμένως είχε σπλητεύσει ο διεθνής Τύπος, έκλεισε το 1985. Παραδόθηκε στην αιώνια μνήμη, αλλά όχι στη λήθη. Το πέρασμα από τις Φυλακές, όπως ονομάζεται το σημείο που βρίσκεται το συγκρότημα και το έχουν βιώσει όσοι μεγάλωσαν με τη φωνή και τα χέρια των φυλακισμένων στα κάγκελα να φωνάζουν στους περαστικούς, ηχεί ακόμη στα αυτιά. Το ίδιο και η ανατριχίλα από τη φωνή που εκλιπαρούσε μια έστω φευγαλέα ματιά επικοινωνίας με την ελευθερία. Η δημιουργία του Διαχρονικού Μουσείου που αναμένεται να ολοκληρωθεί οφείλει να διατηρήσει νωπές τις μνήμες από την πρώιμη εποχή της αναγέννησης και της ελπίδας έως τη μεταμόρφωσή του σε τόπο μαρτυρίου.

Γράφει η Σαλώμη Βασιλαματζή - Χρυσανθακοπούλου, Τοπογράφος Μηχ/κός ΕΜΠ

Το Αρχοντικό της Πούλκως στη Σιάτιστα

«Κι τα σιχαρίκια έπιρναν πως έρχιτι ου αφέντης / οπού τα μέρη της Βλαχιάς κι απόου του Μπουκουρέστι...» (Δημοτικό)

Το προηγούμενο καλοκαίρι, επιστρέφοντας από ένα ταξίδι στη Μακεδονία, κάναμε μία μικρή στάση στη μοναδική και μοναχική Σιάτιστα. Το όνομα της πόλης από την πρώτη φορά που το είχα ακούσει μου φαινόταν παράξενο και γοττευτικό συγχρόνως. Τώρα διαβάζω ότι υπάρχουν πολλές εκδοχές για την ετυμολογία του ονόματος, με επικρατέστερη την προέλευσή της από τις γερμανικές λέξεις schatz = θησαυρός και stadt = πόλη, Θησαυρούπολη. Εντυπωσιακό! Ελληνική πόλη που το όνομά της μπορεί να έχει γερμανικές ρίζες! Υπάρχει όμως εξήγηση. Η πόλη ιδρύεται τον 15^ο αιώνα επί Οθωμανικής κυριαρχίας. Κάτοικοι από διάφορα σημεία της περιοχής, χτίζουν τα σπίτια τους σ' αυτή την ορεινή και απομονωμένη θέση, στις πλαγιές της κορυφής Βέλια του όρος Άσκιο, ώστε να βρίσκονται μακριά από τις Οθωμανικές απειλές και τις επιδρομές των Τουρκαλβανών. Ο παλαιότερος συνοικισμός της Σιάτιστας ονομάζεται Γεράνεια και ο λίγο νεότερος Χώρα. Οι κάτοικοι είναι εργατικοί και δραστήριοι. Ασχολούνται με την κατασκευή γουναρικών, την υφαντουργία, την κτηνοτροφία, την παραγωγή κρασιού. Σ' αυτό όμως που διακρίνονται κυρίως είναι ως εμποροαγωγιάτες, μεταφέροντας διάφορα προϊόντα από την Οθωμανική αυτοκρατορία προς τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης και το αντίθετο. Είναι εξαιρετικά ικανοί να ακολουθούν τους δύσβατους και επικίνδυνους δρόμους της εποχής. Φθάνουν από τα Ιωάννινα μέχρι τη Βενετία και στα βόρεια μέχρι τη Βλαχία, Αυστροουγγαρία, Γερμανία, Ρωσία. Επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους σιγά-σιγά και ιδρύουν εμπορικούς οίκους που ευημερούν

σ' αυτές τις χώρες. Πολλοί εγκαθίστανται σε πόλεις της Κεντρικής Ευρώπης και αυξάνουν τις περιουσίες τους. Όταν επιστρέφουν στην πατρίδα τους, μετά από πολλά χρόνια, γνωρίζουν τα Γερμανικά, τα οποία χρησιμοποιούν και στον τόπο τους.

Ο 17^{ος} και ο 18^{ος} αιώνας είναι η χρυσή εποχή της Σιάτιστας. Οι έμποροι που επιστρέφουν από την Ευρώπη, φέρνουν μαζί με τον πλούτο τους νέες ιδέες, γνώσεις και κοσμοπολιτισμό. Η κωμόπολη αναπτύσσεται σε εμπορικό και πολιτιστικό κέντρο. Τότε χτίζονται θαυμάσιες εκκλησίες, σχολεία και τα ωραιότερα αρχοντικά σπίτια.

Σ' ένα από αυτά τα αρχοντικά είχαμε την ευκαιρία να κάνουμε μία σύντομη, δυστυχώς, επίσκεψη. Μέσα από στενά και στριφογυριστά λιθόστρωτα δρομάκια, χάρη σε ένα ευγενικό

του χρόνου

οδηγό ταξί, βρήκαμε στη Γεράνεια ένα κρυμμένο διαμάντι της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Το Αρχοντικό της Πούλκως, που κτίσθηκε από τον Θεόδωρο Εμμανουηλίδη, έμπορο στη Βιέννη, μεταξύ 1752 και 1759. Το αρχοντικό αγόρασε ο Λάζαρος Πουλκίδης ή Πούλκος, καπνέμπορος, για προίκα της κόρης του, Ελένης Πούλκως, κατά μία εκδοχή.

Στο λιθόστρωτο μανδρότοιχο του αρχοντικού, μία βαρεία ξύλινη, δίφυλλη και πολυκαιρισμένη πόρτα, με σειρές από μεγάλα θυρόκαρφα οδηγεί στην αυλή του αρχοντικού. Η εξωτερική του όψη εντυπωσιάζει με την ομορφιά της αρχιτεκτονικής της και την επιμελημένη κατασκευή της. Το ισόγειο είναι λιθόκτιστο, με οριζόντιες ξυλοδεσιές, λίγα μικρά παράθυρα με σιδεριές, φτιαγμένο για να αντιμετωπίζει τους ανεπιθύμητους. Πάνω από το ισόγειο υπάρχουν το μεσοπάτωμα ή μετζοπάτωμα και ο όροφος με τα πολλά παράθυρα με τους φεγγίτες και τα χαρακτηριστικά σαχνισιά (κλειστούς εξώστες). Στους εξωτερικούς τοίχους του ορόφου βλέπουμε ωραίες ζωγραφιές. Αλλού ένα καράβι και αλλού διακοσμητικούς ρόδακες.

Αφού περάσαμε και τη βαρεία ξύλινη πόρτα του ισόγειου, βρεθήκαμε σε μία σκεπαστή εσωτερική αυλή σαν προθάλαμο, τη μεσιά ή εμπατή. Οι χώροι γύρω από την εμπατή αποτελούνται από το κατώ με το κελάρι, το μαγαζί-γραφείο του ιδιοκτήτη και αποθήκες. Από την εμπατή ξεκινούν δύο σκάλες. Η μία δεξιά οδηγεί στο μεσοπάτωμα που περιλαμβάνει το καλό δωμάτιο, την κουζίνα, το δωμάτιο το αργαλειού, βοηθητικά δωμάτια και τον μεγάλο χειμωνιάτικο οντά με ένα ωραίο τζάκι. Οι τοίχοι του οντά και οι ξυλόγλυπτες πόρτες των εντοιχισμένων ντουλαπιών είναι ζωγραφισμένοι με κάθε είδους χρωματιστά λουλούδια. Η επένδυση της οροφής είναι ξυλόγλυπτη με τον περίτεχνο ομφαλό (νουφαλό) στη μέση και τα χρωματιστά γεωμετρικά σχήματα ολόγυρα. Το μεσοπάτωμα ήταν ο χώρος που η οικογένεια περνούσε τον περισσότερο χρόνο της.

Η αριστερή σκάλα από την εμπατή μας οδηγεί στον όροφο ή ανώι, όπου βρίσκονται οι χώροι υποδοχής. Ο όροφος χρησιμοποιείται κυρίως το καλοκαίρι. Στο κέντρο του βρίσκεται η μεγάλη σάλα και γύρω του οι καλοί οντάδες (καφέ και μπας οντάδες), μια κουζίνα και το αναγκαίο. Στο καλό δωμάτιο της νοτιοανατολικής γωνίας του ορόφου υπάρχει το

ωραιότερο ίσως τζάκι της παραδοσιακής μας αρχιτεκτονικής. Η διακόσμηση της σκούφιας του είναι εντυπωσιακή. Ανάγλυφα ανθοδοχεία σε εσοχές με λουλούδια, γιρλάντες, πουλιά και διάτρητα «φαναράκια». Στη νοτιοδυτική γωνία του ορόφου είναι το επίσημο καλοκαιρινό δωμάτιο (οντάς) χωρίς τζάκι. Οι τοίχοι αυτού του δωματίου είναι ολάνθιστοι, όπως και οι ξύλινες επενδύσεις και οι πόρτες από τις μεσάντρες (τις εντοιχισμένες ντουλάπες). Όλα είναι ζωγραφισμένα με ένα πλήθος λουλουδιών σε γλάστρες, ανθοδοχεία, γιρλάντες μαζί με φρούτα και πουλιά σε υπέροχα χρώματα. Θαυμάζουμε τον τρόπο που συνδυάστηκαν τόσο αρμονικά επιρροές από το μπαρόκ, το ροκοκό, το νεοκλασικισμό, τη μουσουλμανική τέχνη και προσαρμόστηκαν στην αισθητική της Ελληνικής παράδοσης. Εξάίρετοι μάστορες και ζωγράφοι από την Ήπειρο και τη δυτική Μακεδονία είχαν δημιουργήσει έναν πανέμορφο χώρο. Ο τρόπος διακόσμησης ακολουθεί τα βυζαντινά πρότυπα και χωρίζεται σε ζώνες καθ' ύψος των τοίχων. Στη δεύτερη ζώνη ενός τοίχου ξεχωρίζει μία διαφορετική τοιχογραφία με την άποψη της Κωνσταντινούπολης. Διακρίνουμε τα χαρακτηριστικά θαλάσσια τείχη της Πόλης, πλοία και βάρκες στην Προποντίδα ή στο Βόσπορο και πλήθος κτίσματα. Παρ' όλο που εκείνα τα χρόνια η Κων/πολη είναι η πρωτεύουσα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, στις κορυφές πολλών κτισμάτων βλέπουμε το σύμβολο του σταυρού. Μια πολύ μικρή μορφή που κρατάει σταυρό στη δεξιά άκρη ντυμένη στα μαύρα παραπέμπει σε ορθόδοξο ιερέα. Πάνω από τον πιο ψηλό πύργο, απεικονίζεται μέσα σε κύκλο, με φόντο τον ουρανό, ένα μικρό πρόσωπο. Ο κύκλος περιβάλλεται από φτερά, θυμίζοντάς μας αμέσως τα Εξαπτέρυγα της Εκκλησίας μας. Δεξιά και αριστερά από το «εξαπτέρυγο» σε μικρή απόσταση δύο κόκκινοι δράκοντες με ανοιχτά στόματα, δεν μπορούν να το βλάψουν. Μια πραγματικά εμπνευσμένη απεικόνιση της Κων/πολης, από χαρισματικό ανώνυμο ζωγράφο. Οι φεγγίτες πάνω από τα παράθυρα του ορόφου έχουν σπάνια πολύχρωμα βιτρώ. Με περίτεχνα σχέδια γεωμετρικά και νατουραλιστικά, δίνουν ένα ονειρικό φωτισμό στο χώρο. Αισθανόμαστε μια ατμόσφαιρα ανθρώπινης ζεστασιάς και ευφορίας μαζί με μεγάλο θαυμασμό.

Το αρχοντικό είχε εγκαταλειφθεί ακατοίκητο για πολλά χρόνια και είχε υποστεί πολλές φθορές. Την ευκαιρία να το γνωρίσουμε με όλη του την ομορφιά, είχαμε μετά τις πολύ επιτυχημένες εργασίες αποκατάστασης που έγιναν από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Ημαθίας, στην οποία ανήκει η Σιάτιστα τα προηγούμενα χρόνια. Σήμερα ανήκει στην Εφορεία Αρχαιοτήτων Κοζάνης. Οι εργασίες έγιναν με τη συγχρηματοδότηση Ελλάδας-Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΣΠΑ 2007-2013). Πολλοί έπαινοι ανήκουν σε όσους εργάστηκαν γι' αυτή την αναζωογόνηση αυτού του υπέροχου αρχοντικού, επιστήμονες, τεχνίτες και καλλιτέχνες που έδωσαν τον καλύτερο εαυτό τους, ώστε να τα θαυμάζουμε σήμερα αυτό το εξαιρετικό αποτέλεσμα.

ΠΗΓΕΣ

1. Το πληροφοριακό δελτίο Εφορείας Αρχαιοτήτων Κοζάνης
2. Σιάτιστα «ΜΕΛΙΣΣΑ» 1989
3. Άρθρα διαδίκτυου

Γράφει ο Θεόδωρος Κοντάρas, φιλόλογος, ερευνητής της Μικρασιατικής Παράδοσης

Γιορτές κι αντέτια από την Ερυθραία και τη Σμύρνη

Κάθε γειτονιά συνήθειο, κάθε μαχαλάς κι' αντέτι!

Αμέτρητα κι αλογάριαστα είναι τα έθιμα σε κάθε περιοχή του ελληνικού κόσμου. Έτσι και στην Ιωνία της Μ. Ασίας, στη Σμύρνη και τα χωριά της, καθώς και στους εξήντα μικρούς και μεγάλους ελληνικούς οικισμούς της Ερυθραίας χερσονήσου, υπήρχαν πολλά *αντέτια*, δηλαδή έθιμα συνδεδεμένα με κάθε θρησκευτική ή λαϊκή γιορτή στον κύκλο του χρόνου. Πολλά από αυτά έχουν αρχαία καταγωγή και οι ρίζες τους χάνονται στα βάθη των αιώνων ελληνικής ζωής στους τόπους εκείνους. Άλλα είναι παρόμοια και κοινά σε περισσότερα μέρη κι άλλα συνηθίζονταν μόνο σε έναν οικισμό. Μερικά από αυτά, ολοένα και πιο λίγα, επιβιώνουν έως σήμερα στα μέρη όπου εγκαταστάθηκαν οι πρόσφυγες, όμως τα περισσότερα δυστυχώς έχουν απολησμονηθεί, λόγω του διαφορετικού τρόπου ζωής των σημερινών ανθρώπων, που δεν συνάδει με τον παραδοσιακό πολιτισμό.

Θα αναφερθούμε σε διάφορα αντέτια, τα οποία συνηθίζονταν σχεδόν από όλους τους Ρωμιούς κατοίκους εκεί, στη γη της Ιωνίας, μέχρι το 1922, με βάση κάμποσες *σκολάδες του καλανταριού*.¹

Σκόπιμα χρησιμοποίησα το ελληνικό γλωσσικό ιδίωμα της περιοχής, γιατί μου θυμίζει πάντα τους ανθρώπους της οικογένειάς και της γειτονιάς μου, οι οποίοι μου χαρίσανε τη λατρεία τους για τις πατρίδες της Μικρασίας και μ' έμαθαν εξ απαλών ονύχων ν' αγαπώ καθετί το μικρασιάτικο. Έτσι, με τη ντοπιολαλιά τούτη μου φαίνεται πως τους ανασταίνω κι είναι σαν ν' ακούω τη φωνή τους.

Τ' Αγι' Αντωνιού ανήμερα, σσι 17 του Γεναριού, στα Βουρλά δεν πανάβανε φωτιά μέσα στα σπίτια, ακόμα κι αν είχε μπουζι και πολύ κρύο, ίσως για να τιμήσουνε την ευκή «*που να μη σε κάψει η φωτιά τ' Αγι' Αντωνιού!*» Οι νοικοκυράδες δεν ηκάνανε δουλειές και συγυρίσματα στο σπίτι και τ' απόγεμα ηκύνανε λουκουμάδες για το καλό. Τον Αγι'-Αντώνη σε ούλο το βιλαέτι της Σμύρνης τον είχανε για τιμωρό των αμαρτωλών, επειδή ο ίδιος αντιστάθηκε πολύ στα δαιμόνια και σσι πειρασμοί κι νάντεξε ούλα κείνα που του ηκάνανε οι σατανάδες οι αντίχριστοι.

Ο Άns Τρύφωνας, που γιορτάζει την 1^η του Φλεγάρη, ήτανε Μικρασιάτης άγιος από τη Νίκαια, τη φουμισμένη² βασιλικιά πολιτεία καρσι³ στην Πόλη, και τ' όνομά του μας θυμίζει

τσι τρυφεροί βλαστοί και τη φρεσκάδα τω ζαρζαβατικώνε. Οι εικόνες τότε παριστάνουνε νέο κι όμορφο, μ' ένα κλαδευτήρι στο χέρι. Στη σκόλη του ηγιορτάζανε οι μπαξεβάνηδοι κι οι πρεβολάρηδοι, οι ζαρζαβατζήδες⁴ κι οι ρεσπέρηδοι, οι αμπελουργοί της Ελυθραίας μαθές⁵. Δεν ηδουλεύγανε τούτη την ημέρα και τα σινάφια ντως⁶ στη Σμύρνη και στα Βουρλά ηκάνανε λουτουργιά στην εκκλησιά. Στη Σμύρνη μάλιστα υπήρχε μια φουμισμένη και μεγάλη εκκλησιά του Αγίου τούτου, που ηπανηγύριζε. Ματζι της ηγιορταζε κι ούλος ο μαχαλάς ουλοτρόγυρα.

Ούλοι ηπαίνανε στ' αμπέλια, στα πρεβόλια και σσι μπαξέδες και τ' αγιάζανε, για να κάνουνε μαζούλι⁷ μπόλικο και να μην πάθουνε κάνα κακό από τσι αρρώστιες, τα σκουλήκια και τα μαμούνια, που ητρώανε τα φύλλα και τσι βλαστοί τω φιντανιό. Επίσης σε πολλά μέρη οι ρεσπέρηδοι ηκλαδεύγανε για το καλό κάνα-δυο κουτσούρες του κλημάτου, γιατί από το Φλεγάρη και μετά θε' ν' αρκινούσε το κλάδος των αμπελιώ.

Στη σκόλη των Άγιω-Θόδωρω βρίσκανε αραλίκι⁸ οι λεύτερες κοπέλες να μαντέψουνε με τα κόλλυβα ποιόνανε θε' να παντρευτούνε. Η γιορτή πέφτει πάντα το πρώτο Σαββάτο της Σαρακοστής, πότες μέσα στο Φλεγάρη και πότες μέσα στο Μάρτη, και τότες γιορτάζουμε το θάμα των κολλύβω που ηκάνανε οι Άγιοι Θόδωροι κι ησώσανε τσι Χριστιανοί από τα μολεμένα θροφήματα των αντίχριστω. Για να τσι τιμήσουνε, το λοιπό, κείνο το Σαββάτο οι γυναίκες δεν ηδιαρμίζανε⁹ το σπίτι κι ητρώανε ηστίσιμα φαγιά, μόνο με λάδι. Ηκάνανε και κόλλυβα με σκέτο στάρι. Οι ανύπαντρες ηπαίνανε την

Το καφενείο στα Αλάτσατα, αρχείο Θεοδωρή Κοντάρas.

του χρόνου

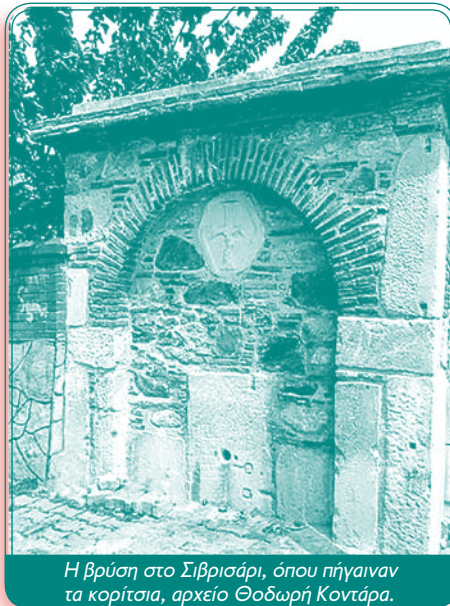
παραμονή τση γιορτής στην εκκλησιά, να κλέψουνε τρία ή εννιά σπυριά από τα πανέρια, όπου ήρχινε ο κόσμος τα βρασμένα κόλλυβα, να τα μνημονέψει ο παπάς. Τούτα τα κόλλυβα τα ηβάζανε σ' ένα μαντηλάκι στο προσκέφαλό ντως κι ηπιστεύανε πως τη νύχτα θε' να ονειρευτούνε τον άντρα που θε' να πάρουνε. Και κάθε λεύτερο Συμυριοκόριτσο ήλεγε, προτού κοιμηθεί, τούτο το ποιματάκι-προσευχή:

*Άη-Θόδωροι καλοί
Άγιοι και θαματοουργοί,
αυτού στην έρημο που πάτε
και τσι μοίρες απαντάτε,
αν δείτε και την edική μου,
να τη διπλοχαιρετάτε.
Αν κάθεσαι, να σηκωθεί κι αν
στέκεται, να δράμει¹⁰,
να πάρει χρυσά στέφανα, νά 'ρχει να με μοιράνει.
(παραλλαγή από τον Κουκλουτζά)*

Άλλα κορίτσια τση παντειάς 'παντέχανε¹¹ τα μεσάνυχτα, ξημερώνοντας Σαββάτο, κι ηβγαίνανε στο παναθύρι, μπας και δουν το «γαμπρό» να περνά γιά¹² ν' ακούσουνε τ' όνομά του. Και τότες οι μαντράχαλοι και τ' αλάνια του μαχαλά ηπαρμονεύγανε στο καντουνάκι¹³ κι ηφωνάζανε τούρκικα, αρμένικα, φράγκικα κι οβραϊκά ονόματα: Ρετζέπης, Χασανάκης, Αγκόπη, Κιρκόρ, Ζοζέφ, Κάρλος, Ισάκ, Δαβής, για να τσι κογιονάρουνε.¹⁴

Στα Βουρλά οι ανύπαντρες ηβάζανε σ' ένα μαντηλάκι λίγα κόλλυβα κι ούλη τη μέρα τα είχανε απάνου τους. Το βράδυ, που ηβγαίνανε τ' άστρα, ηππαίνανε στα ξέφωτα, ρίννανε κάτου το μαντήλι κι αυτοудά, μέσα σ' έναν κύκλο, σποέπρνανε τα κόλλυβα, λέγοντας ρυθμικά το τραγουδάκι τ' Άη-Θόδωρα:

*Άη-Θόδωρε καλέ, άγιε και θαματουργέ,
αυτού στην έρημο που πας και τσι μοίρες απαντάς,
σα δεις και τη δική μου, να μου τήνε χαιρετάς.
Αν κάθεσαι, να σηκωθεί, κι αν στέκεται, να πορπατεί,
κι αυτά που έσπειρα εδώ να τα θερίσομε ματζί.*

Η βρύση στο Σιβρισάρι, όπου ηήγαιναν τα κορίτσια, αρχείο Θεοδωρή Κοντάρη.

Κι απέ¹⁵, τη νύχτα ερπίζανε¹⁶ να ονειρευτούνε ένα γαμπρό και νά βρουνε την τύχη τως. Το τραγουδάκι τουτουδά είναι πάνου-κάτου το ίδιο σε ούλα τα χωριά, από τα τριγυρινά τση Σμύρνης ίσαμε τα Βουρλά, τ' Αλάτσατα, τον Τσεσμέ και ούλα τα χωριά του τα καραμπουρνιώτικα.

Για να μαντέψουνε ποιόνα θε' να παντρευτούνε, οι λεύτερες κοπέλες ηψένανε και τσι αρμυροκουλούρες. Τσι πίτες τούτες τσι σιάχνανε αποβραδís την παραμονή του Α-Γιάννη του Φανιστή, σσι 23 του Γιούνη. Τα κορίτσια που ηγυρεύγανε γαμπροί, ετζυμώνανε τρεις μικρές ουλοστρόγγυλες κουλουρίτσες με σκέτο αλεύρι, λίγο προτζύμι και μπόλικο αλάτσι. Τσι ψήνανε με τη χόβολη που ηπαίρνανε από τσι αφανοί, τσι φωτιές, μαθές,

όπου είχανε καμένοι τσι μάρδοι.

Τσι δυο αρμυροκουλούρες οι κοπέλες τσι τρώανε πριχού κοιμηθούνε, χωρίς όμως να πιούνε νερό, κι ας ήτανε λύσσα ο στόμας τως. Την τρίτη την ηφυλούσανε για να ντήνε φάνε των Αγι-Αποστόλω, σσι 30 του μηνού.

Έτσιδασ που ήτανε λύσσα αφ' τ' αλάτσι οι πίτες, η κοπέλα τη νύχτα ηδίψαε πολύ και θε' να ήβλεπε -λέει- στον ύπνο τσης να τζη¹⁷ δίνει νερό εκείνος που θε' να παντρευτεί!

Τότες, εκείνα τα χρόνια τα πρωτινά, οι κοπέλες και τα κορίτσια ήντουσε πάρα πολύ περιορισμένα, κλεισμένα σκεδό μέσα στο σπίτι. Ηπασαίνανε βόλτες μόνο με τσι γονιοί ντως κι αυτό ηγενοούντανε αριά και πού, σε καμιά γιορτή και σκόλη. Και για ταύτος¹⁸ τα κοπελάκια ηπολεμούσανε να ηρομαντέψουνε την καλή ντως τύχη -το γάμο δηλαδή- με κάτι τέτοια αντέτια, σαν τα κόλλυβα, τσι αρμυροκουλούρες, τον κλήδονα, το χύσιμο τω μολυβιώνε, τα κατρεφτίσματα σε ηπηγάδια μέσ' στο μεσημέρι και άλλα πολλά.

Τέτοια όμορφα αντέτια είχαμε σε κείνα τα βλοημένα μέρη τση Μικρής Ασίας, που τα ηκάνανε με ευλάβεια οι πάπποι κι οι γονιοί μας και τα ηφέρανε κι αυτά εδωνά, στην Ελλάδα, στην προσφυγιά ντως, σαν ακριβά θυμηπάρια τση ηρημαγμένης Πατριδασ τως.

¹ Γιορτές του ημερολογίου.

² φουμισμένη: ηφμισμένη, ηπέρφημη, διάσημη, ηακουστή.

³ καρσί: απέναντι, ηγειτονική.

⁴ ζαρζαβατζήδες: ηλαχανοπήλες, μανάηδες.

⁵ μαθές: δηλαδή.

⁶ ντως, τως: η κτηπική αντωνυμία των, τους.

⁷ μαζούηλι: σοδειά, παραγωγή.

⁸ ηβρίσκω ηραηίικι: έχω την ευκαιρία.

⁹ ηαρμίζω: ησυγυρίζω, ηνοικοκυρεύω.

¹⁰ να δράμει: να τρέξει.

¹¹ παντέχω: ηεριμένω.

¹² γιά: διαηευκτικό ή. Γράφεται πάντα το νούμενο, για να ηεχωρίζη από την πρόθεση για.

¹³ καντούνι, καντουνάκι: γωνιά, γωνίτσα.

¹⁴ κογιονάρω, κογιονέρνω: αητειεύομαι, ηπειράζω, κοροϊδεύω.

¹⁵ κι απέ: ύστερα, μετά.

¹⁶ ηρπίζω, ηρπίζω: ηηπίζω.

¹⁷ τση, τζη: της (άρητρο και αντωνυμία).

¹⁸ για ταύτος: γι' αυτό το ηόγο.

Γράφει η Σωσώ Λέου, Γεν. Γραμματέας του ΛΕΡ και υπεύθυνη της χορωδίας

Τα δικά μου Χριστούγεννα στο σπίτι του προσφυγικού συνοικισμού Ραφήνας - με διάθεση νοσταλγική -

Το δέντρο, ένα βένιο, από το "Ρέμα του καπνοπώλη", που κατακάπκε το 2018, παράλληλα με την σημερινή οδό Καβουνίδα, καρφωμένο σε βάση από τάβλες σταυρωτές, στολισμένο με μπάλες και βαμβάκι, απομίμηση χιονιού. Η κοπή του δέντρου, κάθε χρόνο, ήταν δουλειά του πατέρα και το στόλισμα δουλειά της μάνας και της κόρης.

Γλυκά λογιών λογιών σκόρπιζαν τη μοσχοβολιά τους σε όλο το σπίτι. Κουραμπιέδες με φρέσκο βούτυρο και αμύγδαλο καβουρντισμένο, μελομακάρονα, δίπλες και η απαραίτητη θεσσαλιώτικη μελαχρινή να "κολυμπαίει" στο σιρόπι.

Την Πρωτοχρονιά κοτόπιτα από κότα αλανιάρα και μπόλικα κρεμμύδια, θεσσαλιώτικο έθιμο κι αυτό, που το κουβάλησε η μάνα μου στις αποσκευές της από τα Τρίκαλα, την γενέθλια πόλη της. Είχε μάθει να πλάθει και τσουρέκια όπως τα έφτιαχναν οι Τριγλιανές στη Ραφήνα, αλλά μας τα φύλαγε για το Πάσχα. Ψήστης ήταν ο φούρνος της γειτονιάς, της κυρά Μαρίας και του κυρ Γιάννη (σημερινός Φίλιππος) και δώστου πέρα δώθε τα ταψιά και οι λαμαρίνες. Κόπος όχι αστεία!

Το σπίτι μικρό, αλλά θαυματουργό! Πως χωράγαμε εμείς και τα τσουμπλέκια μας σε 40 τετραγωνικά! Το θαύμα οφείλεται στις μανάδες. Με τον κόπο τους και την αγάπη τους βόλευαν τα πάντα μέσα στο μικρό νοικοκυριό τους, ακόμα και όταν συντηρούσαν πολυμελείς οικογένειες. Το σαλόνι, το Αντρέ, όπως έλεγαν το "καλό" δωμάτιο, άνοιγε μόνο τις γιορτάδες. Το χειμώνα, λόγω της χαμηλής του θερμοκρασίας χρησίμευε και ως θάλαμος συντήρησης, Η σόμπα πετρελαίου, που βρισκόταν στο "στάβλο", το καθημερινό μικρότερο δωμάτιο του σπιτιού, αυτό που οι αρχιτέκτονες του προσφυγικού Συνοικισμού το προόριζαν για τα ζώα, ήταν αδύνατο να καλύψει όλους τους χώρους.

Το λουτρό αυτοσχέδιο, αφού το σπίτι δεν διέθετε εσωτερική εγκατάσταση. Γκαζιέρα λοιπόν και αργότερα πετρογκάζ αντί για θερμοσίφωνα και σκάφη αντί μπανιέρας εξυπηρετούσαν τις ανάγκες προσωπικής καθαριότητας όλων των μελών της οικογένειας.

Γείτονες, φίλοι και συγγενείς, αντάλασσαν ευχές, φαγητά, γλυκίσματα και επισκέψεις από σπίτι σε σπίτι χωρίς ραντεβού. Όλες οι πόρτες ήταν ανοικτές. Ο Άγιος Βασίλης άντε να έφερνε καμιά σοκολάτα σε μεγαλύτερο μέγεθος από το συνηθισμένο κρυμμένη κάτω από το μαξιλάρι.

Στις ονομαστικές γιορτές το κέρασμα ακολουθούσε

αυστηρό τελετουργικό. Πρώτα το σοκολατάκι και το λικέρ, συνήθως βύσσινο, πάντα χειροποίητο και ακολουθούσε το κυρίως γλυκό. Πόσο μου άρεσε να περιφέρω τον ωραίο κρυστάλλινο δίσκο με τα κέρασματα στις κυράδες που μας επισκέπτονταν!

Οι επισκέψεις στους εορτάζοντες προγραμματίζονταν από καιρό. Οι γυναίκες ντυμένες με τα "καλά" τους έπαιρναν σβάρνα τις ρούγες του χωριού μέχρι το βράδυ. Δεν άφηναν σπίτι για σπίτι. Αν δεν προλάβαιναν, συνέχιζαν την επόμενη για να αποφύγουν τις παρεξηγήσεις. Στην επιστροφή άδειάζαν τις τσάντες τους από όσα καλούδια δεν κατάφεραν να δοκιμάσουν προς μεγάλη ευχαρίστηση των παιδιών!

Λαμπάκια, δέντρα φωτισμένα και σπίτια με λαμπιόνια υπερπαραγωγή, δεν υπήρχαν στους δρόμους. Η γιορταστική ατμόσφαιρα ήταν μέσα σε αυτά τα μικρά σπίτια, στις όμορφες γωνιές τους, τις στολισμένες από τα χέρια των μανάδων, στα "παράγωνα" και τις παρέες των ανθρώπων, στις ανοικτές γειτονιές της μικρής μας πόλης.

ΚΑΙ ΓΡΑΦΕΣ

Απόσπασμα από το βιβλίο της Ανθούλας Σουπιάδου - Βαμβουρέλλη, με τίτλο "1922 - Με το κλειδί στον κόρφο"

1922 - Με το κλειδί στον κόρφο

Τα καπνά, κύρια ασχολία των Μικρασιατών προσφύγων στη Β. Ελλάδα

Λεπτομέρεια από τον περίφημο πίνακα του χαράκτη Τάσσου (1914-1985), «Η καλλιέργεια του καπνού»

Μεγάλες σειρές καπνών με ωραίο φύλλωμα περιμένα τα χέρια της οικογένειας να «σπάσουν» αυτά τα καταπράσινα φύλλα με τις δυνατές γραμμώσεις, να τα μαζέψουν στα μεγάλα κοφίνια, να τα φορτώσουν στο κάρο, να καθίσουν κατάχαμα όλοι στην αυλή και να τα μπουρλιάσουν. Το μπούρλιασμα ή ντίζεμα ήταν μεγάλη ιεροτελεστία. Άπλωναν κιλίμια και μιντέρια. Ο πατέρας μοίραζε κάτι μεγάλες μακριές βελόνες πλατιές, σχεδόν 40 πόντους, με μια τρύπα στην άκρη που είχε ένα δεμένο σχοινί, για να περάσουν μετά όλα τα φύλλα ένα-ένα και να γίνουν οι κεντέδες, να απλωθούν στον ήλιο και να ξεραθούν, για να ετοιμαστούν μετά σε παστάλια για τον χονδρέμπορο. Διάλεγαν τα κιτρινοπράσινα φύλλα σύμφωνα με το μέγεθος και την ποιότητα. Πάντα αγωνιούσαν αν η παραγωγή ήταν καλή και αν δεν αγόραζαν σε εξευτελιστικές τιμές οι εταιρείες και οι μικροί χονδρέμποροι την πολύτιμη σοδειά τους.

Όποιος ήθελε να δουλέψει, σίγουρα έβρισκε δουλειά, γιατί με την ανταλλαγή των πληθυσμών, Τούρκοι εργάτες επέστρεψαν στην Πατρίδα τους, οπότε χήρεψαν οι θέσεις, όπου η καλλιέργεια καπνού άκμαζε. Αλλά και όσοι ήταν ιδιοκτήτες χωραφιών, τα εγκατέλειψαν εκ των πραγμάτων και μεταβίβαστηκαν σε Ελληνικά χέρια προσφύγων.

Ο Θεοδωρής ήταν τυχερός. Του δόθηκε με κλήρο ένα κομμάτι γης, μα νοίκιασε στην αρχή και το διπλανό, που μετά από λίγα χρόνια το αγόρασε, γιατί ανήκε σε μια οικογένεια που μετανάστευσε σε κάτι ξαδέλφια τους στην Θεσσαλονίκη. Περνούσε την ζωή του μέσα στο χωράφι. Ήταν και πάλι τυχερός, γιατί υπήρχε ένα μεγάλο πηγάδι μέσα σ' αυτό. Ευλογία Θεού! Ποτέ δεν στέρευε και έτσι

υπήρχε πάντα νερό για το πότισμα. Όλη η περιοχή είχε πλούσιο γεωφυσικό έδαφος, που ήταν ακριβώς αυτό που χρειαζόταν η καλλιέργεια καπνού. Όμως το φρόντιζε πολύ στην αρχή και με την βοήθεια του γιου του και μερικές φορές των φίλων του το αφράτεψε, το καθάρισε και το ετοίμασε για σπορά. Βέβαια πάντα ανταπέδιδε την πολύτιμη βοήθειά τους. «Πολλά χέρια ευλογημένα» έλεγε και κερνούσε φρέσκο δροσερό νερό από το λαγήνι του. Συνεργαζόταν με τον αντιπρόσωπο μιας μεγάλης ξένης εταιρείας και του είχε εμπιστοσύνη, μα πάντα του έκανε παζάρια, γιατί πολλές φορές άρχιζε με πολύ χαμηλή τιμή, πράγμα που εκνεύριζε τον Θεοδωρή και του έλεγε δήθεν θυμωμένα, «να τους πεις αυτούς τους μεγάλους που δε ξέρουν τι θα πει χωράφι, να μούνε στο χορό, να οργώνουν, να ξαναοργώνουν, να φυτεύουν, να λιπαίνουν, να ποτίζουν, να σπάνε τα καπνά, να μπουρλιάζουν, να πασταλιάζουν. Τζάμπα μωρέ τα θέλουν, τέτοιο φύλλο, τέτοια ζωντανή και γευστική σοδειά;» Και κάπως έτσι έπαιρνε κάποια καλύτερη τιμή στο τέλος και ευχαριστιόνταν για το τελικό αποτέλεσμα και οι δύο άντρες.

Έλεγε συχνά στον γιο του, «η γη γιε μου, αν την αγαπάς και την φροντίζεις δεν σε απογοητεύει, το χώμα θέλει συχνό όργωμα, να αναπνέει, να παίρνει αέρα να ξεκουράζεται, να ταϊίζεται με κοπριά». «Μου τα 'πες Πατέρα, μου τα 'πες, το ξέρω πια, το έμαθα καλά το μάθημα και τα φύλλα για να τα ευχαριστιέται ο καπνιστής πρέπει να μη τα μαζεύουμε καταπράσινα, γιατί πικρίζουν, αλλά όταν αρχίζει να κιτρινίζουν ελαφρά. Και να έχουμε τελειώσει ως τον Δεκαπενταύγουστο με όλα αυτά, για να πάμε να προσκυνήσουμε την Παναγιά και να την ευχαριστήσουμε που ήταν πάντα μαζί μας και μας βοηθούσε δίχως να την βλέπουμε».

Γελοούσε ικανοποιημένος ο Θεοδωρής «ναι έτσι ακριβώς και ένα ακόμη ξέχασες. Να αγοράζεις γη, να θυσιάζεις χρήματα γι' αυτήν, γιατί ένα είναι σίγουρο: Δεν θα μείνεις ποτέ νηστικός μήτε εσύ, μήτε η οικογένειά σου».

Γράφει η Βαρβάρα Βαγιάκου Βλαχοπούλου, συγγραφέας με καταγωγή από τη Λήμνο

Ο «Ντικ» του Ρίτσου

«Η ζωή μάς έχει περίτρανα αποδείξει πως δεν είναι ίσιος δρόμος για κανέναν ...Είναι δρόμος με σταυροδρόμια. Και ευτυχώς! Γιατί στα σταυροδρόμια δίνονται τα ραντεβού των εκπλήξεων. Σε ένα από αυτά η ζωή μου συναντήθηκε με την ποίηση του Ρίτσου. Μεγάλη μου τιμή, ένιωσα να ψηλώνω».

Μπόλικη πέτρα ...μπόλικη καρδιά να χτίσουμε τις αυριανές μας φάμπρικες, τα Λαϊκά Μέγαρα, τα κόκκινα στάδια και το μεγάλο μνημείο των ηρώων της επανάστασης.

Να μη ξεχάσουμε και το μνημείο του Ντικ της ομάδας του Μούδρου που τον σκοτώσαν οι χωροφυλάκοι, γιατί αγάπαγε τους εξόριστους.

Να μη ξεχάσουμε σύντροφοι τον Ντικ, το φίλο μας το Ντικ που γαυγίζε τις νύχτες στην αυλόπορτα, αντίκρυ στη θάλασσα κι αποκοιμιόταν τα χαράματα στα γυμνά πόδια της Λευτεριάς με τη χρυσόμυγα του Αυγερινού πάνω στο στυλωμένο αυτί του.

Τώρα ο Ντικ κοιμάται στη Λήμνο δείχνοντας πάντα το ζερβί του δόντι.

Μπορεί μεθαύριο να τον ακούσουμε πάλι να γαυγίζει χαρούμενος σε μια διαδήλωση περνοδιαβαίνοντας κάτω από τις σημαίες μας έχοντας κρεμασμένη στο ζερβί δόντι μια μικρή πινακίδα.

ΚΑΤΩ ΟΙ ΤΥΡΑΝΝΟΙ

«Ήταν καλός ο Ντικ»

Το ποίημα αυτό το έγραψε ο ΡΙΤΣΟΣ, όταν την εποχή του Εμφυλίου είχε βρεθεί για ένα διάστημα εξόριστος στο Μούδρο της Λήμνου. Αργότερα το μελοποίησε ο Θάνος Μικρούτσικος και τραγουδήθηκε εξαιρετα από την Μαρία Δημητριάδου και τον Σάκη Μπουλά.

Οι εξόριστοι στο Μούδρο ήταν πάνω από χίλιοι. Τους είχαν παραχωρήσει παλιά σπίτια σε διάφορα σημεία του χωριού, να τα επισκευάσουν οι ίδιοι και να μείνουν. Επίσης και κάτι παλιές αποθήκες στο λιμάνι που τις ονόμασαν στρατόπεδο των εξορίστων. Φυσικά η μόνη ελευθερία που είχαν ήταν να κυκλοφορούν μέσα στο στρατόπεδο, να κάνουν μπάνιο στη θάλασσα και να παίζουν ποδόσφαιρο στον αερολιμένα πάντα υπό την απειλή του όπλου.

Ανάμεσά τους ο πιστός τους φίλος Ντίκ, ο σκύλος του αγροφύλακα. Τους ακολουθούσε παντού. Του μίλαγαν και τους κουνούσε τα αυτιά. Τον χάιδευαν και τους κουνούσε την ουρά. Σχέση εξάρτησης ζηλευτή.

Αυτή τη σχέση ζήληψε ο ξερακιανός χωροφύλακας που ένωθε σημαντικός πίσω από το όπλο της φοβέρας και η ασπμαντότητά του πάτησε τη σκανδάλη και αφαίρεσε τη ζωή από το άμοιρο σκυλί. Η σφαίρα στόχευσε την χρυσόμυγα της ευτυχίας του. Δεν πρόλαβε καν να του δείξει το ζερβί του δόντι.

Το σκυλί αιμόφυρτο σύρθηκε σε μια βρόχινη νερολακκούβα έξω από το στρατόπεδο, ακριβώς μπροστά στα γυμνά πόδια

ενός δεκατετράχρονου αγοριού που τυχαία περνούσε εκείνη την ώρα από εκεί.

Ο Γρηγοράκης βλέποντας το θάνατο να τριγυρνά πάνω από το σκυλί και το νερό να βάφεται ροζ από το αίμα του Ντικ, έσκυψε, σήκωσε στην αγκαλιά του το βαρύ άψυχο πια κορμί και τρεχάλα έφτασε στο ιατρείο του κοινοτικού γιατρού.

«Σταύρο, κάντε κάτι... το τουφέκισε ο χωροφύλακας»

Και ο Σταύρος Δημητριάδης, ο εξαιρετος γιατρός του Μούδρου, έριξε μια πονεμένη ματιά στο κουφάρι που ο μικρός κρατούσε με λατρεία στην αγκαλιά του και με την ίδια ματιά χάιδεψε τα ολότρομα θολά μάτια του αγοριού. Ήταν οικογενειακός τους φίλος.

«Γρηγοράκη, πάμε να το θάψουμε παρέα»

Τότε ο μικρός Γρηγόρης πήρε την απόφαση να γίνει Κτηνίατρος σα μεγαλώσει. Και έγινε. Ήταν ο σύντροφος της ζωής μου: Αυτή την ιστορία μας την είχε διηγηθεί πολλές φορές ο άντρας μου.

Μοναδικός πρωταγωνιστής ο Ντικ.

Καταλαβαίνετε την έκπληξή μου, όταν μια μέρα τυχαία μέσα στο YouTube ανακάλυψα τη μελοποιημένη ποίηση του Ρίτσου. Τότε αυτόματα και δικαιωματικά οι πρωταγωνιστές έγιναν τρεις...και δυστυχώς η ζωή δεν τους είχε φυλάξει κανένα σταυροδρόμι. Και οι τρεις απόντες.

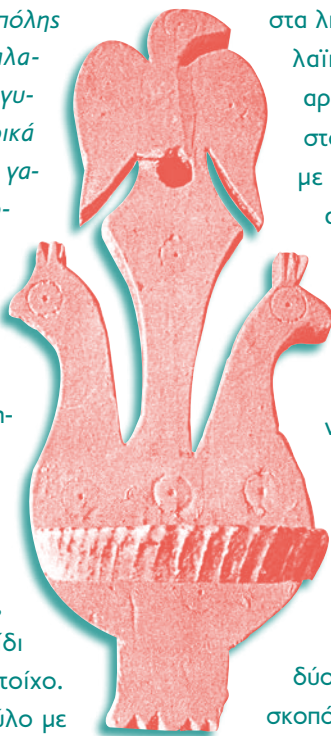
“Τα καρεγλάκια της Πάρου”

Όταν ξεμακραίνεις απ’ τη μαυρίλα της πόλης και βρεθείς σε τόπους ξέφωτους γαλατοβαμμένους απ’ το λαό τους και γαλανοτριγυρισμένους από ουρανό και θάλασσα, σε μερικά ελληνικά νησιά, σε την Πάρο. ...την ανεράιδα, γαλαχτισμένη και ομορφοκάμωτη, ...αποδιώχνοντας κάθε ανούσιο κι’ άχρηστο για τα σεστικά σου θέαμα..., τότε μαγεύεσαι από κάθε λαϊκό στολίδι ή λόγο και θέλεις να το φανερώσεις.

Πριν από περίπου 20 χρόνια, γνώρισα τυχαία το Ζαχαρία Στέλλα, το λαογράφο από το Τσηπίδο (Μάρπησσα) της Πάρου. Ήταν τότε που παθιαζόμουν με ό,τι είχε σχέση με τη λαϊκή τέχνη και οι αφηγήσεις του ιδιόρρυθμου λαογράφου με είχαν συνεπάρει. Μια από αυτές ήταν για το χαμένο στις μέρες μας καρεγλάκι, ένα κατασκεύασμα φτιαγμένο από απλό σανίδι τριάντα εκατοστών που στεκόταν κάθετα στο τοίχο. Στη μέση του καρφωνόταν ένα οριζόντιο ξύλο με τρύπα στο κέντρο όπου έμπαινε το καντηλάκι για να φωτίζει το εικονοστάσι και τη στεφανοθήκη του ζευγαριού.

Προφορικές μαρτυρίες μας πληροφορούν για ένα προικοσύμφωνο από το χωριό Κώστος, όπου αναφέρεται στα προικιά και μια «καντηλοβασταγίδα», προφανώς το, επί το λαϊκότερο, καρεγλάκι. Είναι επίσης γνωστό από μαρτυρίες των ηλικιωμένων γυναικών της Μάρπησσας ότι ο παπούς του Ζαχαρία Στέλλα, ξυλουργός στο επάγγελμα, συνήθιζε όταν παντρεύονταν μια κοπέλλα να προσφέρει στη νύφη μια στεφανοθήκη και ένα καρεγλάκι με τις ευχές του.

Το καρεγλάκι, εκτός από την πρακτική του χρήση απέδιδε την σημασιολογική έμπνευση με πολλούς συμβολισμούς, αλλά και την καλλιτεχνική δημιουργία του λαϊκού τεχνίτη. Τα περισσότερα δημιουργήματα απεικόνιζαν το δικέφαλο αετό ή ένα μονοκέφαλο με το σταυρό, σχέδια εμπνευσμένα από τους **αφάλους** (δικέφαλοι αετοί) των εκκλησιών, φιλοτεχνημένοι

στα λιθανάγλυφα τέμπλα, θέμα αγαπημένο όλων των λαϊκών τεχνιτών. Οι αετοί φτιάχτηκαν δεξιά και αριστερά για να τονίσουν τη μεγαλοσύνη του Χριστού που στέκεται στην κορφή από πάνω τους, είτε με τη μορφή του σταυρού ή προσωποποιημένου αετού, που έχει το κεφάλι στραμμένο προς τα αριστερά δεδομένου ότι κάθετα δεξιά από τον Πατέρα Του, αδιαμφισβήτητου κυρίαρχου του σύμπαντος.

Το περίεργο αυτό πουλί, σύμβολο της βυζαντινής χριστιανοσύνης, λειτουργεί και σαν σύμβολο της ανάστασης του γένους, του ένδοξου βυζαντινού παρελθόντος και της μεγάλης Εκκλησίας που η λαϊκή αντίληψη είχε εναποθέσει τις ελπίδες της.

Η σχέση του αετού, ως νοπού Χριστού, με τα δύο χωριστά κεφάλια του δικέφαλου, φανερώνει το σκοπό του λαϊκού τεχνίτη να παρουσιάσει τη διαφορά. Τα **επίγεια**, κάτι που πρέπει να μη ξεχνά ο πιστός, με τα **επουράνια**, αυτά που πρέπει να αποζητά.

Με τα χρόνια η παλιά τεχνική ξέφτισε, οι παλιοί τεχνίτες έλειψαν και το καρεγλάκι αντικαταστάθηκε με ένα πρόχειρο κατασκεύασμα από ευτελή τσίγκο χωρίς την καλλιτεχνική έκφραση και τη μοναδικότητα του δημιουργού του. Περιορίστηκε σε μερικά χωριά, όπου η θείκη πίστη ήταν ακόμα βαθιά ριζωμένη

και το καρεγλάκι με το θεραπευτικό λαδάκι του καντηλιού έωνε νοπτά τον πιστό με την εκκλησία, τον Χριστό και τα ουράνια.

Πηγή:
Ζαχαρίας Στέλλας
Ζωγραφιές ατζούμπαλες

Αθηνά Ταρσούλη

Η ίδια δήλωνε λαογράφος, ποιήτρια, συγγραφέας, ζωγράφος!

Ηταν όμως πολλά περισσότερα, γιατί έγραψε εξειδικευμένα ιστορικά κείμενα, λαογραφικά, δοκίμια κριτικής, ταξιδιωτικά οδοιπορικά και ασχολήθηκε με λυρικό ρεαλισμό, με τη μελέτη και την προβολή του Ελληνικού Λαϊκού Πολιτισμού!

Και ζωγράφιζε! Ζωγράφιζε επηρεασμένη από τις καλλιτεχνικές σπουδές της στο Παρίσι και από τα καλλιτεχνικά ρεύματα της εποχής της, τοπογραφίες με υδροχρώματα και λάδια, θέματα της Ελληνικής φύσης, της Ελληνικής ιστορίας και της παράδοσης με σινική μελάνι και συμμετείχε σε πολλές εκθέσεις Ευρωπαϊκές, Πανελλαδικές, στην Αλεξάνδρεια, στην Κύπρο και στην Αθήνα.

Έργα της υπάρχουν στο Μουσείο Μπενάκη, σε Πινακοθήκες Δήμων, όπως των Αθηναίων, της Θεσσαλονίκης, της Πάτρας, του Βόλου, σε μεγάλα καταστήματα Τραπεζών και σε συλλεκτικούς χώρους!

Παράλληλα συνεργαζόταν με περιοδικά και εφημερίδες, όπως «Εφημερίς των Κυριών», «Νουμάς», «Νέα Εστία», «Νεοελληνικά Γράμματα», «Κυπριακά Γράμματα», «Πνευματική Κύπρος», «Η Εβδομάς», «Εβδομαδιαία Εικονογραφημένη Επιθεώρησης», «Κλασσικά εικονογραφημένα» και πολλά άλλα...

Μεταξύ αυτών: «**Ελληνικές φορεσιές**» 1941, τότε που επηρεασμένη από την Ιταλογερμανική κατοχή και τις Βουλγάρικες επιδρομές στην πατρίδα, σταθεροποίησε την Ελληνικότητά της και συνέβαλε πολιτισμικά με την έκδοση του πολυτελούς λευκώματος, με 65 εγχρωμες φορεσιές τις οποίες φιλοτέχνησε, ταξιδεύοντας σε βουνά και κάμπους της Ελληνικής περιφέρειας και αποτυπώνοντας ενδυματολογικά, τους συμβολισμούς που χαρακτηρίζουν τις Ελληνικές φορεσιές και αποτελούν περιούσιο στοιχείο της Λαογραφίας μας!

Η Αθηνά Ταρσούλη, είχε τιμηθεί με: → Ά έπαινο της Ακαδημίας Αθηνών για το έργο της «Κάστρα και Πολιτείες του Μοριά» 1935. → Βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών για το έργο της "Δωδεκάνησα" 1951. → Βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών για το δίτομο "Ιστορικό Χρονικό της Κύπρου" 1964. → Έπαθλο Πουρφίνα, από την "Ομάδα των δώδεκα" 1965. → Τιμήθηκε τέλος και από την οργάνωση των "Ελεύθερων Ελλήνων Αντιστάσεως" για τη δράση της, στη διάρκεια της Γερμανικής Κατοχής.

Και εμείς επιλέξαμε να ασχοληθούμε ιδιαίτερα, με την πρώτη επαινετική διάκρισή της, που ως πρώτη, την συγκίνησε ιδιαίτερα! Είναι τα «**Κάστρα και οι Πολιτείες του Μοριά**» που απέσπασαν εξαιρετικές έμμετρες ή πεζές κριτικές, όπως του Δροσίνη ή του Σικελιανού και άλλων επωνύμων!

Η ίδια, στο εισαγωγικό της σημείωμα της δεύτερης έκδοσης, που χρηματοδότησε η Τράπεζα Πίστωσης για τα 150 χρόνια της Εθνικής μας Ανεξαρτησίας, στην Αθήνα το 1971, εκφράζει την ευγνωμοσύνη της στον Πρόεδρο της Τράπεζας και στο Δ.Σ. και αναφέρει: "Έχουν περάσει σχεδόν τριανταπέντε χρόνια από τον καιρό που το βιβλίο τούτο, με τίτλο «Κάστρα και Πολιτείες του Μοριά» είδε το φως της δημοσιότητας και τιμήθηκε με τον Έπαινο της Ακαδημίας Αθηνών. Ταξιδιωτικές εντυπώσεις με γενικές ιστορικές πληροφορίες και Λαογραφικές παραδόσεις, από τη Μονεμβασία, Κάβο Μαλιά, Σπάρτη, Μυστρά, Μάνη, Καλαμάτα, Ιθώμη, Μεσσήνη, Κορώνη, Μεθώνη, Πύλο, αποτελούσαν το περιεχόμενό του, συμπληρωμένο πλέον με δέκα κεφάλαια που έχουν προστεθεί και είναι: Ακροκόρινθος, Άργος, Ναύπλιο, Δημητσάνα, Μονή Φιλοσόφου, Μονή Προδρόμου, Καρύταινα, Πάτρα, Χλεμούτσι, Γλαρέντζα και Γεράκι!

Όλα συνοδευόμενα από κατάλληλα σχέδια, για να προβάλουν πληρέστερα τον κάθε τόπο. "...δεν εσταμάτησα να τριγυρίζω στις ιστορικές περιοχές της Πελοποννήσου, με την ίδια πάντα ερευνητική δίψα, με την ίδια αγάπη, για όσα δεν πρόφτασα να δω, να περιγράψω, και μερικά από αυτά ήταν από τα κυριότερα μεσαιωνικά της μνημεία, κάστρα και καστέλια, παλιές βυζαντινές εκκλησιές και μοναστήρια, που μεσ' από τα ερειπωμένα τείχη τους και απ' όσα σεβάστηκαν οι αιώνες, εξακολουθούν να διηγούνται σαν μακρινά λησμονημένα παραμύθια, τα όσα ξετυλίχτηκαν στου χρόνου την ανέμη, που έγιναν και είναι σαν να μην έγιναν ποτέ, στα ιερά Ελληνικά χώματα του ηρωικού Μοριά, που πριν από εκατόν πενήντα χρόνια, πρώτος ύψωσε το Ιερό λάβαρο της Λευτεριάς!"

Η Αθηνά Ταρσούλη, άρχισε την περιήγησή της στην Πελοπόννησο από τον Ακροκόρινθο, με γλαφυρές περιγραφές για το φυσικό τοπίο της περιοχής "...μικροί συνοικισμοί,

Αναφορές

χωριά, κοπάδια, σε απλόχωρα λιβάδια μας χαιρετούν στο διάβα μας ...και βαθύσκιωτοι θάμνοι λούζονται στο πρωινό φως, πάνω από τις διάφανες ακρογιαλιές..."

Τα ιστορικά στοιχεία δένουν με την ομορφιά της περιοχής, γι' αυτό οι αρχαίοι έλεγαν την γνωστή παροιμία: "Ου παντός πλειν εις Κόρινθον" καθώς αυτός ο επίγειος παράδεισος δεν ήταν προσιτός σε κάθε θνητό.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στο Άργος, με μια παράγραφο από το «Χρονικό του Μορέος». "Το κάστρον κοίτεται εις βουνίν, πολλά ένι αφιερωμένον, η δε του Άργου της πόλεως η χώρα η μεγάλη, μέσα εις τον κάμπον κείτεται ως τέντα απλωμένη..."

Πολλά ήταν τα ταξίδια της, στεριανά, θαλασσινά, γεμάτα περιπέτειες, γεμάτα γνώσεις και χαρές! Σαν παιδί ενθουσιάζονταν και έγραφε: Όπως ένα διαμάντι θα χάραζ' ένα διάφανο γυαλί, έτσι το βαπόρι, πηγαίνοντάς μας από την Κορώνη προς τη Μεθώνη, ολόϊσια μιαν άσπρη γραμμή χαράζει, στον πρωινό καθρέφτη της θάλασσας!...

...Η φαντασία ζωντανεύει 'κεί κάτω στ' άπατα, υδρόχαρες νεράιδες σ' ένα αργοσάλευτο ξύπνημα ...είναι η ώρα, που καθώς λέει ο ποιητής: "...βγαίνουν οι νεροκόρες / μεσ' από τα παλάτια τους και λούζονται στις άκρες / και στάζουν απ' το σώμα τους σιντέφια, τα κοράλλια τους!"

...σαν αγκαλιές παρήγορες οι όρμοι ανάμεσά τους παραστέκουν ...και πάνωθ' τους, ίδιο άσπρο φίδι γλιστράει έν' ανηφορικό δρομάκι, που φτάνει στο ερημικό μοναστήρι της Φανερωμένης, όπου μένουν μόνον δυο καλόγριες και που φαντάζει... σαν μια άσπρη απόκοσμη σκοπιά!

Σαν ήθελαν οι Βενετοί να κτίσουνε τα κάστρα της Κορώνης και της Μεθώνης, το Βενέτικο, καθώς λένε οι παλιοί Κορωνάιοι, έβγαζαν τα τεράστια τ' αγκωνάρια, τραντάζοντας ολημερίς με τα φουρνέλα τη γύρω θάλασσα και τις στεριές...

...Στα δεξιά μας το ακρωτήρι του Ακρίτα, στ' αριστερά μας κρατούνε τώρα σε μακρύτερη γραμμή τα νησιά της Σχιζας. Τον αρχαίο καιρό αυτά τα νησιά ελέγονταν "Οιούσαι" από τον βασιλιά Οινέα, τον πατέρα της Μεθώνης. Φαίνεται πως κατοικήθηκαν σε περασμένα χρόνια, γιατί ευρέθησαν εκεί σπασμένα βάζα, Ελληνικά και Ρωμαϊκά καθώς και νομίσματα...

Όσο το βαπόρι προχωρεί... βλέπομε τώρα στο βάθος... το Μπούρτζι - παλιά φυλακή, με απανωτές ταράτσες γεμάτες πολεμίστρες, που καταλήγει σε Πύργο θολωτό και στα όρθια τείχη του παλιού κάστρου της Μεθώνης. Η δίδυμη τούτη αδελφή της Κορώνης... είχε το ίδιο ριζικό μ' εκείνη... έχει, όσο την πλησιάζεις, την ίδια σφραγίδα του σιωπηλού πόνου για το ξέπεσμά της, μα και μιαν αλύγιστη περηφάνια, που ξεφεύγει απ' το σαρκαωμένο της κορμί.

Ωραίο και σεβάσμιο ερείπιο αυτό το κάστρο, δείχνει ξεκαθαρισμένο το ανάστημά του ...και το Μπούρτζι, από τα πιο γραφικά χτίρια της Βενετσιάνικης οικοδομικής τέχνης.

Για να γνωρίσεις εσωτερικά το απέραντο κάστρο της Μεθώνης, θα βρεις προς το βορρά την κύρια είσοδο ...φτάνω σ' αυτήν από ένα μεγάλο πέτρινο γεφύρι με δεκατέσσερις καμά-

ρες που το στηρίζουνε, χτιστές κολώνες πάνω από μια τάφρο βαθύτατη, γεμάτη βούρλα και γλυκόριζα. Το χειμώνα ξεχειλίζει θαλασσινό νερό κι έκανε το κάστρο να φαντάζει ίδιο νησί, όπου σαν τη Μονεμβασία δεν μπαίνεις παρ' από μια γέφυρα μακρότατη, τη μόνη έμβαση σ' αυτό... και το νερό το χάνεις άσωτο εκεί, γιατί σε μεγάλη έκταση κάτω απ' το κάστρο, βρισκόντανε χτιστές δεξαμενές, που ως τα σήμερα σώζονται μερικές. Άνθρωποι του τόπου μού είπανε, πως το κάστρο είχε και υπονόμους, που έφταναν σε μάκρος τα δυο ή τρία χιλιόμετρα προς τη στεριά.

Μπαίνω στην ερημική αυλή, με τα τετράψηλα τειχιά και τα βορειοδυτικά γιγάντεια τείχη που είναι η καλύτερα διατηρημένη μεριά του κάστρου της Μεθώνης... τα βήματά μου ξερά, μονότονα, ηχούνε μακάβρια στις ζεστές πλάκες... σαν να αγριεύομαι, γυρίζω να δω ποιός μ'ακολουθάει... κάνω να σιγοτραγουδήσω, όμως χειρότερα, η φωνή μου φτάνει στ' αυτιά μου σφυριχτή...

Ατέλειωτη μου φαίνεται η στενή αυτή η αυλή... με τις χαρακωτές κολώνες και τα πηγάδια με τα παχιά χείλια και τα βυζαντινά σχέδια, έρχεται να μ'εγκαρδιώσει σα βλέμμα παρήγορης φιλίας, την αποξηραμένη από τη μόνωση ψυχή μου, ένα φως θαμπό, που τρεμολάμπει μέσα σ' εκκλησιά. Κι όσο σιμώνω προς τα εκεί, κι άλλα τρεμόθωρα καντήλια μου γνέφουνε με καλοσύνη.

"Εάν γαρ και πορευτώ εν μέσω σκιάς θανάτου, ου φοβηθήσομαι κακά, ότι Σύ μετ' εμού ει Κύριε".

Απάνεμο λιμάνι γαλήνης... η Άγια Σωτήρα, παλιός Βενετσιάνικος καθεδρικός Ναός του Αγ. Ιωάννη του Θεολόγου... που δανείστηκε κολώνες απ' την άλλοτε Βασιλική εκκλησιά της Αγ. Σοφίας των Παλαιολόγων, χτισμένης στ' ανατολικά του κάστρου. **"Του γραφικότετου κάστρου του Μοριά! "**

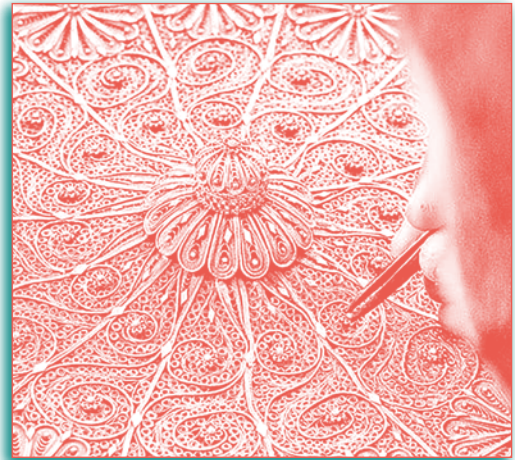
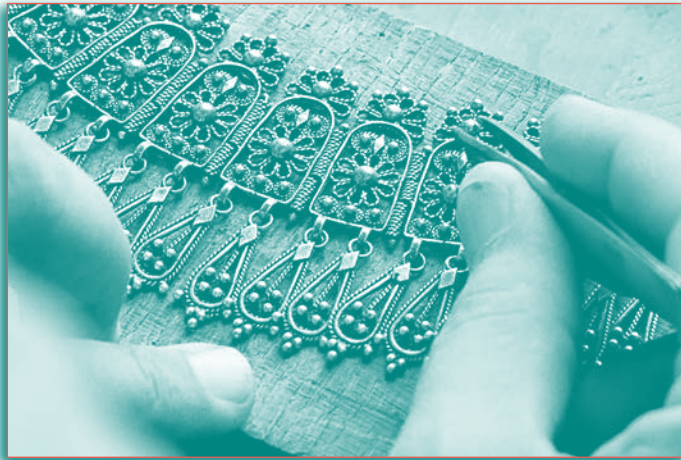
Παραδοσιακή φορεσιά Μεσογείων της Αθηνάς Ταρσούλη

Παλιά Φορεσιά της Πάτμου της Αθηνάς Ταρσούλη

Το κείμενο γράφτηκε για το Φιλολογικό Τμήμα του Κεντρικού Λυκείου των Ελληνίδων, κατόπιν παραίνεσης της Εφόρου, Φώφης Ραζή. (Παρουσίαση έρευνας και μελέτης στις 09 / 05 / 2019).

«αν ήσουν χρυσικός...»

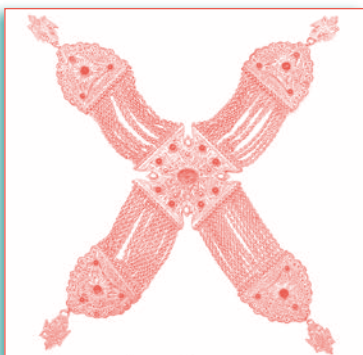

Γνωρίζοντας τα ελληνικά παραδοσιακά κοσμήματα

Αν ήσουν χρυσικός στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, όταν έφτανε η άνοιξη, θα έπαιρνες τα εργαλεία σου, τα καλέμια, τα καλούπια, τις ζυγαριές, τα σχέδια στο χαρτί, μα και τα υλικά σου, χρυσό, ασήμι, πέτρες γυάλινες ή πολύτιμες, μαργαριτάρια και κοράλλια και θα ξεκινούσες το ταξίδι σου στα μέρη της Ελλάδας, όπου γίνονταν πανηγύρια, γιορτές και γάμοι! Όπως κατάλαβες, θα ήσουν ο κοσμηματοπώλης της εποχής.

Σε όλους τους σταθμούς που θα έφθανες μαζί με τα μαστορόπουλά σου, τους μαθητευόμενους χρυσικούς, θα έστηνες τον πάγκο σου σε κεντρικό σημείο του χωριού. Εκεί οι κοπέλες του τόπου θα έρχονταν να καμαρώσουν τα κοσμήματα, που με

μεράκι είχες δημιουργήσει όλη τη χρονιά. Οι καλύτερες πελάτισσες θα ήταν τα κορίτσια που σύντομα θα ντύνονταν νυφούλες. Η φορεσιά τους έπρεπε να στολιστεί με τα ομορφότερα κοσμήματα. Χρυσοκέντητο **διάδημα** με πολύτιμες πέτρες και νομίσματα για το κεφάλι και το **τεπελίκι**, τον μικρό ασπμένιο δίσκο στο φεσάκι, περίτεχνα **σκουλαρίκια** στα αυτιά, που λειτουργούσαν και ως φυλακτά. Στο στήθος μπορούσαν να φορέσουν, ανάλογα με την περιοχή που κατάγονταν, **γιορντάνια**, **καδένες**, **σταυρούς**, κοντά ή μακριά **περιλαίμια**, **καρφίτσες**, **φλουριά**. Όσο περισσότερα τα φλουριά, τόσο πλουσιότερη η νύφη. Άλλωστε τα δύσκολα εκείνα χρόνια της Τουρκοκρατίας, τα πλούσια κοσμήματα ήταν και όλη η περιουσία της οικογένειας, ώστε

μικρούς μας φίλους...

σε περίπτωση κινδύνου τα έπαιρναν εύκολα μαζί τους, φορώντας τα. Οι γυναίκες αγόραζαν και αλυσιδωτά βραχιόλια, τα **μπελετζίκια**, μα και πανέμορφα **δακτυλίδια**, για να στολίζουν τα χέρια τους.

Μα και γαμπροί θα απευθύνονταν σε σένα χρυσικό, γιατί θα ήθελαν να δωρίσουν τη μέρα του γάμου στη νύφη μια μοναδική πλουμιστή, σκαλισμένη ζώνη, την **πόρπη**. Αυτή θα έδενε τον γάμο, θα ήταν το δώρο του νέου προς τη σύζυγό του, και θα έπαιζε τον ρόλο της σημερινής βέρας.

Όμως τότε, κοσμήματα φορούσαν και οι άνδρες, αν και λιγότερα. Ξεχώριζαν τα **κιουστέκια**. Ήταν αλυσίδες σε σχήμα σταυρού που φοριούνταν στο στήθος και στη μέση. Τα **φυλαχτά** ή καϊμαλιά, οι ορθογώνιες θήκες στο τέλος αλυσίδας, που φορούσαν και γυναίκες στον λαιμό, χρησίμευαν ως αποτρεπτικά του κακού. Τέλος, τα ασημένια όπλα

των ανδρών, το **γιαταγάνι**, το **χαρμπί**, την **κουμπούρα**, τα στολίζες εσύ μαζί με τους ειδικούς τεχνίτες, τους ντουφεξήδες. Πάνω τους είχαν παραστάσεις από κυνήγι, αγίους και ήρωες της μυθολογίας. Θα σου ζητούσαν να τα επιχρυσώσεις ως **τάμα** που είχαν κάνει σε δύσκολες στιγμές της μάχης.

Αυτό μαρτυρά και το δημοτικό τραγούδι:

*«Τουφέκι μου περήφανο, σπαθί μου παινεμένο
Πολλές φορές με γλίτωσες, βοήθα και τούτη την ώρα
Να σ' ασημώσω μάλαμα, να σε σμαλτώσω ασήμι».*

Περιζήτητος ο χρυσικός τα χρόνια εκείνα, καθώς δημιουργούσε έργα τέχνης που στολίζαν τα ενδύματα και τα πρόσωπα. Ταυτόχρονα όμως τα στοιχεία - σύμβολα, που χάραζε πάνω στα δημιουργήματά του έδιναν ελπίδα, σκόρπιζαν ευχές και πρόσφεραν προστασία στην οικογένεια, στο νέο ζευγάρι, στην ακούραστη γυναίκα, στον άνδρα μαχητή!

Ώρα για παιχνίδι...

Τοποθέτησε μέσα στην κασέλα, για να τις φυλάξεις, μόνο τις λέξεις, που δείχνουν **χειροποίητα δημιουργήματα του χρυσικού**, ενώνοντάς τις με την κασέλα με μια γραμμή.

- "Folk art", Μαρία Κυνίγου-Flamboura, Benaki myseum-children s series 1986
- «Κοσμήματα της ελληνικής παραδοσιακής φορεσιάς, 18ος-19ος αι.», Ιστορική και εθνολογική εταιρεία της Ελλάδος, Αθήνα 1999
- «Μουσείο Μπενάκη, εκπαιδευτικά προγράμματα» Μαρία Καρβουνάκη Βαποράκη, Αθήνα 2000.
- Εικόνες από το διαδίκτυο

Εκδηλώσεις του ΛΕΡ

Μάρτιος - Οκτώβριος 2023

- **4 Μαρτίου:** Η μουσειοσκευή του ΛΕΡ με θέμα «η παραδοσιακή ποδιά» ταξίδεψε από τη Ραφήνα στο Λ.τ.Ε. Αθηνών στο παιδικό τμήμα χορού του κ. Λιναρά. Η Πρόεδρος ΛΕΡ και η Έφορος Βιβλιοθήκης με βιωματικό και παιγνιώδη τρόπο μετέδωσαν την ελληνική παράδοση με έναυσμα την παραδοσιακή ποδιά.
- **4 Μαρτίου:** Μέλος της χορευτικής ομάδας του ΛΕΡ ντυμένη με την παραδοσιακή φορεσιά των παραλίων τα Προποντίδος και κρατώντας τη γαλανόλευκη σημαία, εκπροσώπησε το ΛΕΡ στη μεγαλειώδη φιλανθρωπική εκδήλωση της ΣΟΝΕ στο Βελλίδειο συνεδριακό κέντρο της Θεσσαλονίκης, όπου συμμετείχαν εκατοντάδες μέλη χορωδιών και πολιτιστικοί φορείς από όλη την Ελλάδα.
- **5 Μαρτίου:** Το ΛΕΡ οργάνωσε εκδήλωση αφιερωμένη στον πολιτισμό Λιβισιανών και Μακρινών της Μ.Ασίας με εισηγήτριες τις επίκουρες καθηγήτριες Λαογραφίας, Νάντια Μαχά και Δέσποινα Δαμιανού, ενώ συνόδευσε με μικρασιάτικες μελωδίες η χορωδία του ΛΕΡ με μάεστρο τον Χρίστο Τσιαμούλη. Παρουσιάστηκε και η λιβισιανή φορεσιά!
- **8 Μαρτίου:** Το μέλος του ΛΕΡ, Ρένα Μαντζουράνη, προσέφερε στα μέλη του συμβουλίου του ΛΕΡ ένα σεμινάριο ενδυνάμωσης των γυναικών στο χώρο της εργασίας. Ήταν μια μοναδική εμπειρία, αφιέρωμα στη μέρα της γυναίκας.
- **8 Μαρτίου:** Τα παιδιά του ΛΕΡ συνοδευόμενα από τη δασκάλα τους, Ανθία Χρόνη, παρουσίασαν ντυμένα με παραδοσιακές φορεσιές νησιώτικους χορούς στα παιδιά του Κολλεγίου Αθηνών, στο θέατρο του σχολείου τους.
- **9 Μαρτίου:** Η ομάδα φιλαναγνωσίας ΛΕΡ συναντήθηκε και επεξεργάστηκε έργα εκπροσώπων της γερμανικής λογοτεχνίας.
- **10 Μαρτίου:** Τα παιδιά του μουσικοκινητικού τμήματος είχαν την ευκαιρία να δημιουργήσουν σε χαρτόνια την παραδοσιακή κυρά Σαρακοστή, το αυτοσχέδιο ημερολόγιο, για να μετρούν τις εβδομάδες μέχρι το Πάσχα.
- **12 Μαρτίου:** Το ΛΕΡ παρακολούθησε την παράσταση «Ψηλά απ'τη γέφυρα» του Άρθουρ Μίλλερ στο θέατρο Βεάκη.
- **19 Μαρτίου:** Ο Παιδαγωγός και Ιστορικός Νεοτέρων Χρόνων, Χρήστος Δήμησιος, παρουσίασε τη λειτουργία των πολεμικών σωμάτων κατά τα χρόνια της Επανάστασης, στο αφιέρωμα του ΛΕΡ για την Επανάσταση του 1821. Η εκδήλωση έκλεισε με χορούς από τα μέλη της ανδρικής ομάδας χορού, ντυμένα με τις λευκές φουστάνελες.
- **25 Μαρτίου:** Με τις ομάδες ενήλικων και εφήβων, με φορεσιές Μακεδονίας και Ηπείρου, συμμετείχε το ΛΕΡ στην παρέλαση της 25ης Μαρτίου και στην κατάθεση στεφάνων στο ηρώο κατά τον εορτασμό της εθνικής επετείου.
- **29 Μαρτίου:** Ο δάσκαλος της χορευτικής ομάδας Λυκείου Αθηνών και ένας από τους πρώτους δασκάλους του ΛΕΡ, Τάσος Πιλίτσης, δίδαξε σε σεμινάριο χορού τους χορευτές του ΛΕΡ βήματα και πατήματα από τη Βωβούσα, Σαμαρίνα, Παναγιά Τρικάλων.
- **31 Μαρτίου:** Το τμήμα Καλλιτεχνικών δημιουργιών ΛΕΡ δημιούργησε λαμπάδες και τις προσέφερε στο χώρο φιλοξενίας «Ανοιχτή αγκαλιά» στο Κορωπί.
- **1 Απριλίου:** Αξέχαστες οι εμπειρίες για την ομάδα του ΛΕΡ, που επισκέφθηκε τα Καλάβρυτα, το Μέγα Σπήλαιο, την ιστορική μονή της Αγίας Λαύρας, τον τόπο θυσίας των Καλαβρυτινών κατά τη γερμανική κατοχή.
- **2 Απριλίου:** Στην παρουσίαση του βιβλίου "Τι άρωμα φοράς γιαγιά;" της Βαρβάρας Βαγιάκου Βλαχοπούλου τονίσθηκε ο ουσιαστικός ρόλος της γιαγιάς και του παππού στην ελληνική οικογένεια. Η παιδική ομάδα χορού τραγούδησε και χόρεψε παιχνιδιοτραγούδα, ενώ αμέσως μετά το κάθε παιδί προσέφερε μαζί με την αγάπη του ένα λουλούδι στη γιαγιά του! Παρουσίασαν η κριτικός, Έφη Κάμφωνα, η φιλόλογος Άννα Κυριακάκη και η συγγραφέας, ενώ η ηθοποιός, Λίλη Καλεογεώργου, διάβασε αποσπάσματα από το βιβλίο. Το απόγευμα έκλεισε με γλυκές γεύσεις σαν αυτές από τα χέρια των γιαγιάδων μας.
- **7 Απριλίου:** Η Εφορεία Βιβλιοθήκης ΛΕΡ στοχεύει με τις δράσεις της να καλλιεργήσει τη φιλαναγνωσία μικρών και μεγάλων και ανακοίνωσε την έναρξη λειτουργίας δανειστικής παιδικής βιβλιοθήκης από την Παρασκευή 7 Απριλίου.
- **7 Απριλίου:** Τα παιδικά τμήματα ζωγραφικής του ΛΕΡ με οργάνωση της Εφορείας Καλλιτεχνικών, βρέθηκαν στο εργαστήριο βιβλιοδεσίας της Φρόσως Γανιάρη στη Ραφήνα, έμαθαν για την ιστορία του βιβλίου, τα στάδια κατασκευής του, τον τρόπο που "δένεται", την σημασία του έργου του εξωφύλλου.
- **9 Απριλίου:** Το 6ο Νηπιαγωγείο Κορωπίου γιόρτασε την επέτειο της 25ης Μαρτίου με τη μουσειοσκευή του ΛΕΡ «Η παραδοσιακή ποδιά», την οποία επεξεργάστηκε στην τάξη.
- **10 Απριλίου:** Τρόφιμα, είδη καθαριότητας και πρώτης ανάγκης προσέφεραν τα μέλη του ΛΕΡ στο Κοινωνικό Παντοπωλείο Ραφήνας - Πικερμίου και στον σύλλογο "Άλλος άνθρωπος" στη Ν. Μάκρη. Έδωσαν έμπρακτα ένα μήνυμα αγάπης στους συνανθρώπους μας τις Άγιες μέρες του Πάσχα.
- **14 Απριλίου:** Η πασχαλινή κάρτα του ΛΕΡ δημιουργήθηκε και διαμοιράστηκε με μέιλ, στο fb και στο ίνσταγκραμ από την Εφορεία δημοσίων σχέσεων σκορπώντας σε μέλη και φίλους του ΛΕΡ πασχαλινές ευχές μέσα από ποιητικούς στίχους.
- **29-30 Απριλίου:** Η Πρόεδρος και οι δάσκαλοι χορού του ΛΕΡ συμμετείχαν στη διημερίδα "Πτυχές χορευτικής πράξης 2", που διεξήχθη στο πολεμικό Μουσείο στις 29-30 Απριλίου με την άσοψη οργάνωση της Εφορείας Παραρτημάτων του ΛτΕ Αθηνών.
- **7 Μαΐου:** Πραγματοποιήθηκε η ετήσια γενική συνέλευση του ΛΕΡ σε κλίμα συνεργασίας, όπου αναγνώσθηκαν οι πολύπλευρες δράσεις του ΛΕΡ κατά το έτος 2022.
- **9 Μαΐου:** Η Πρόεδρος του ΛΕΡ, μέλη του Δ.Σ. και επίτιμα μέλη του ΛΕΡ παρευρέθηκαν στο αφιέρωμα της Εφορείας Παραρτημάτων του Λυκείου των Ελληνίδων Αθηνών για το πρώτο Πα-

δραστηριότητες

άρτημα του ΛτΕ Σύρου (1915) και το τελευταίο, 55^ο Παράρτημα ΛτΕ, της ακριτικής Κάσου(2023), στο εμβληματικό κτήριο της Δημοκρίτου 14.

- **13 Μαΐου:** Μια από τις παιδικές χορευτικές ομάδες του ΛΕΡ, με υπεύθυνη δασκάλα την Ανθία Χρόνη, συμμετείχε στο 12^ο μαθητικό φεστιβάλ Ραφήνας - Πικερμίου και εκπροσώπησε το ΛΕΡ, που 32 χρόνια τώρα αγκαλιάζει και μυεί στην παράδοση εκατοντάδες παιδιών.
- **18 Μαΐου:** Εκδόθηκε το 44ο τεύχος του περιοδικού του ΛΕΡ, "τ' ανάβλημα", όπου τιμήθηκε με σκέψεις, συναισθήματα, μνήμες, εξομολογήσεις η μνήμη της Ελένης - Έλλης Κακριμάνη, της γυναίκας που θεμελίωσε στην πόλη της Ραφήνας το Παράρτημα του Λυκείου των Ελληνίδων.
- **20 Μαΐου:** Η λογοτεχνική συντροφιά του τμήματος φιλαναγνωσίας ΛΕΡ και οι ενήλικες ζωγράφοι του ΛΕΡ έκλεισαν τον κύκλο των φετινών μαθημάτων τους με μια επίσκεψη στο εργαστήριο βιβλιοδεσίας της κ. Ευφροσύνης Γανιάρη, στη Ραφήνα.
- **28 Μαΐου:** Τη Μονή Καισαριανής επισκέφθηκε το τμήμα Καλλιτεχνικών Κατασκευών και Κοσμήματος του Λυκείου των Ελληνίδων Ραφήνας, με την έφορο Οικοτεχνίας και τη δασκάλα του, για να ολοκληρώσει τον κύκλο των μαθημάτων του για τη φετινή χρονιά.
- **7 Ιουνίου:** Με ένα βίντεο αποχαιρέτησε το δημιουργικό τμήμα ραπτικής τις μαθήτριες και δασκάλες, όπου παρουσιάστηκαν τα χειροποίητα έργα τους καθ' όλη τη χρονιά.
- **10 Ιουνίου:** Ενθουσίασε το κοινό η χορωδία του ΛΕΡ στο 4ο Διεθνές Φεστιβάλ χορωδιών στην Ερμούπολη Σύρου. Στο εμβληματικό θέατρο " Απόλλων" η χορωδία μας ξεχώρισε για τα τραγούδια της, το πάθος, την αγάπη της για την παραδοσιακή μουσική υπό την καθοδήγηση του ταλαντούχου δασκάλου, Χρίστου Τσιαμούλη! Οι χορωδοί απόλαυσαν τις ομορφιές της αρχοντικής Σύρου με περιήγηση στη Χώρα, στα σοκάκια και τα ιστορικά της κτήρια.
- **13 Ιουνίου:** Η Πρόεδρος του ΛΕΡ και η Έφορος Εθνικών Ενδυμασιών συμμετείχαν σε ντοκιμαντέρ για τον Δήμο Ραφήνας και τους φορείς που δρουν σε αυτόν, της δημοσιογράφου Δέσποινας Σωτηροπούλου, όπου μίλησαν για το σπουδαίο έργο του ΛΕΡ και την προσφορά του στον πολιτισμό, στη διατήρηση της παράδοσης και της τοπικής ιστορίας.
- **17 Ιουνίου:** Με μεζέδες, χορό, τραγούδι, κέφι, εμπειρίες, γνώσεις, συναισθήματα έληξαν τα μαθήματα στα τμήματα του ΛΕΡ με ένα αυτοσχέδιο γλεντάκι στην τελευταία χορευτική πρόβα.
- **21 Ιουνίου:** Στο χωριό Λάλοκα στο Άργος αντάμωσαν η χορευτική ομάδα του συλλόγου Αμυμώνη, το Λ.τ.Ε. Άργους και το Λ.τ.Ε.Ραφήνας. Οι τρεις ομάδες παρουσίασαν χορούς από όλες τις γωνιές της Ελλάδας. Οι έφηβοι του ΛΕΡ ενθουσίασαν το κοινό με χορούς από τα νησιά της πατρίδας μας, που τους δίδαξε η δασκάλα τους, Ανθία Χρόνη
- **23 Ιουνίου:** Η πρόεδρος του ΛΕΡ και εκπαιδευτικός, Εύη Γκατσοπούλου, παρουσίασε το παιδικό βιβλίο της Δανάης Μπασαντή, επίτιμου μέλους του ΛΕΡ, «ο Δομήνικος από την Κρήτη», στον ζεστό χώρο του παιδικού μουσείου στην Αθήνα.
- **7-12 Ιουλίου:** Σε ταξίδι στα Τίρανα, το Μαυροβούνιο, την Κροατία συμμετείχε το ΛΕΡ με ομάδα 50 μελών. Οι χορευτές και χορεύτριες του ΛΕΡ, προετοιμασμένοι από τη δασκάλα χορού, Αγγελική Καραγεώργου, αντιπροσώπευσαν την Ελλάδα και τον πολιτισμό της στο διεθνές φεστιβάλ χορών και χορωδιών στο Μπαρ του Μαυροβουνίου. Παράλληλα η ομάδα του

ΛΕΡ περιηγήθηκε στα Τίρανα και στο Μπεράτι της Αλβανίας, σε ενετικές πόλεις στο Μαυροβούνιο και στο Ντουμπρόβνικ της Κροατίας γνωρίζοντας τον πολιτισμό και την ιστορία των χωρών αυτών.

- **17 Ιουλίου:** Ηχηρή και δυναμική η παρουσία του ΛΕΡ στα "Μαρίνεια", όπου φέτος για τέταρτη χρονιά διοργανώνονται από στην ενορία της Αγίας Μαρίας, στην Αρτέμιδα. Τους χορούς δίδαξε ο Κωνσταντίνος Λινάρης.
- **15 Σεπτεμβρίου:** Μέλη των χορευτικών ομάδων του ΛΕΡ με την καθοδήγηση της δασκάλας, Ανθίας Χρόνη, συμμετείχαν με χορούς από την Καππαδοκία στην εκδήλωση του ΚΕΜΜΕ, «Αλλοτινές πατρίδες» στη Ν. Ερυθραία.
- **16 Σεπτεμβρίου:** Με την ξεχωριστή μουσικοχορευτική παράσταση, που επιμελήθηκε η Αγγελική Καραγεώργου, το ΛΕΡ αφηγήθηκε την ιστορία της Ραφήνας με τίτλο «Και εγένετο... Ραφήνα». Οι ενήλικοι χορευτές έγιναν ηθοποιοί και τραγουδιστές και αφηγήθηκαν την ίδρυση της νεότερης Ραφήνας από τους ξεριζωμένους Τριγλιανούς πρόσφυγες και τη συνάντησή τους με τους ντόπιους πληθυσμούς.
- **24 Σεπτεμβρίου:** Στο κατάμεστο θέατρο Βεάκειο με θέα τη γαλανή θάλασσα η χορευτική ομάδα του ΛΕΡ ενθουσίασε το κοινό αποδίδοντας με μοναδικό ύφος και ήθος τους χορούς από την Καππαδοκία, συμμετέχοντας με άλλα 7 Παραρτήματα Λυκείων στο αφιέρωμα των 45 ετών από την ίδρυση του Λ.τ.Ε.Αχαρνών.
- **25 Σεπτεμβρίου:** Οι έφηβοι του ΛΕΡ έκλεισαν με χορούς από την Καππαδοκία, τον Πόντο, τα παράλια της Μ. Ασίας την βιβλιοπαρουσίαση στη βιβλιοθήκη της Ραφήνας "Μαρί Μπλανς". Η Πρόεδρος του ΛΕΡ, Εύη Γκατσοπούλου, και η τ. Πρόεδρος του ΛΕΡ, Χριστίνα Παναγιώτου, παρουσίασαν και ανέλυσαν τα βιβλία της Ρένας Μαραζιώτη και της Ανθούλας Βαμβουρέλη, με θέμα την προσφυγιά του σήμερα και του τότε.
- **2 Οκτωβρίου:** Μια μεγάλη γιορτή με χορούς από όλη την Ελλάδα, «Το 29ο Σεργιάνι της παράδοσης» με την 40ετή πορεία του περιφερειακού τμήματος Παπάγου του Λ.τ.Ε. παρακολούθησαν εκατοντάδες θεατές στο Κηποθέατρο Παπάγου. Χορευτικές ομάδες από την Ελλάδα, Παραρτήματα Λ.τ.Ε. και το ΛΕΡ υπό την καθοδήγηση του δασκάλου χορού, Θέου Λειβαθνού συναντήθηκαν στην επιτυχημένη παράσταση.
- **3 Οκτωβρίου:** Τα τμήματα χορού, χορωδίας, οικοτεχνίας, ζωγραφικής άνοιξαν τις πόρτες τους για τη νέα λυκειακή χρονιά.
- **8 Οκτωβρίου:** Στο μάθημα χορού είχαμε τη χαρά να συνυπάρξουμε μουσικά και να απολαύσουμε μια διδασκαλία του δασκάλου κρουστών, Μιχάλη Κλαπάκη. Συνδυάσαμε τον λόγο, τη μελωδία, την κίνηση!
- **10 Οκτωβρίου:** Τελέστηκε ο αγιασμός για τη νέα λυκειακή χρονιά στα τμήματα του ΛΕΡ.
- **16 Οκτωβρίου:** Το ΛΕΡ με 50μελή ομάδα επισκέφθηκε την Προεδρική φρουρά, τα εργαστήρια των φορεσιών και τσαρουχιών, τους περήφανους ευζώνους!
- **17 Οκτωβρίου:** Η χορευτική ομάδα του ΛΕΡ χόρεψε στο εμβληματικό Σαρόγλειο (κτήριο Λέσχης αξιωματικών) χορούς από όλη την Ελλάδα, ύστερα από πρόσκληση, στα πλαίσια του παγκόσμιου ιατρικού συνεδρίου χειρουργών.
- **28 Οκτωβρίου:** Το ΛΕΡ συμμετείχε στην παρέλαση και κατάθεση στεφάνου προς τιμήν των ηρώων της εθνικής επετείου της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940.

Η μεγάλη παράσταση του ΛΕΡ

Γράφει η Γιολάντα Λάσκαρη - Τσίρου, Έφορος Καλλιτεχνικού Τμήματος του ΛΕΡ

«Και εγένετο Ραφήνα...»

Το ΛΕΡ άφησε αυτήν την φορά τις παραδοσιακές του φορεσιές και, με ρούχα εποχής, ταξίδεψε μαζί με εκατοντάδες θεατές στην Ραφήνα που γνώρισαν οι πρώτοι πρόσφυγες το 1923, μέχρι την δεκαετία του '50, σε μια πρωτότυπη παράσταση αφιερωμένη σε ένα κομμάτι της προσφυγιάς που δεν έχει αναδειχθεί. Γιατί γενικά συνηθίζουμε να επικεντρωνόμαστε στην καταστροφή και τον ξεριζωμό, και όχι στην συναρπαστική συνέχεια των ανθρώπων αυτών που άλλαξαν τον πολιτιστικό χάρτη της Ελλάδας.

Πώς ήταν λοιπόν η Ραφήνα πριν δεχθεί τους πρόσφυγες που έφεραν τα καράβια του Καβουνίδη από την Τρίγλια; Ποιοί άλλοι ξεριζωμένοι από την ιστορική γη της ελληνικής Μικρασίας βρέθηκαν μαζί τους; Ποιά ήθη κι έθιμα έφεραν στις αποσκευές της μνήμης τους από την χαμένη πατρίδα; Ποιούς συνάντησαν; Πώς γιόρταζαν και γλεντούσαν μαζί τους;

Μέσα από την παράσταση, «μπήκαμε» στα σπίτια των Τριγλιανών των πρώτων χρόνων της εγκατάστασης, ακούσαμε τις διασκεδαστικές συνομιλίες γυναικών στην αυθεντική ντοπιολαλιά τους, τραγουδήσαμε μαζί τους παλιές, αξέχαστες επιτυχίες, είδαμε με ποιους χορούς διασκέδαζαν. Οι γεροντότεροι συγκινήθηκαν ακούγοντας ξανά την διάλεκτο των δικών τους ανθρώπων από την Τρίγλια, και οι νεότεροι άκουσαν χαμογελώντας τις «ιδιαιτέρες», ξεχασμένες πια εκφράσεις.

Βρεθήκαμε στο καφενείο του '38 με Τριγλιανούς πρόσφυγες, Ευβοιώτες ψαράδες, Σεριφιιώτες λιγνιτωρύχους, όπου οι Τριγλιανοί εξιστορούσαν τον ξεριζωμό τους, τα δύσκολα πρώτα χρόνια, τις αρρώστιες... Παρακολουθήσαμε τους Σαρακατσάνους, τους Αρβανίτες και τους Ευβοιώτες να γιορτάζουν μαζί στη Διασαύρωση την Αγία Παρασκευή, χορεύοντας όμως χωριστά, ο καθένας τα δικά του τραγούδια. Συναντήσαμε τους «Καρβουναραίους» λιγνιτωρύχους του '31 στον καφενέ της Διασαύρωσης να συζητάνε για τον σημαντικό ποδοσφαιρικό αγώνα μεταξύ της «Τρίγλιας»

και της «Θύελλας», συνειδητοποιώντας ότι τότε, η Ραφήνα και η Διασαύρωση φάνταζαν πολύ μακριά η μια περιοχή από την άλλη. Παρακολουθήσαμε το γλέντι της Αγίας Βαρβάρας του '58, με τους Αρβανίτες, τους Σαρακατσάνους, τους Ευβοιώτες και τους Σεριφιιώτες να χορεύουν χωριστά σε ομάδες, να παρεξηγούνται, να τσακώνονται μεταξύ τους και μετά να συνεχίζουν τον χορό σαν να μην συνέβαινε τίποτα.

Περάσαμε τα μαύρα χρόνια του Β' Παγκοσμίου πολέμου και της Κατοχής, για να καταλήξουμε σε Τριγλιανό σπίτι, Απόκριες του '58, όπου μάθαμε από τις γειτόνισσες για τους Σμυρνιούς, τους Βουρλιώτες, αλλά και για τους θρήσκους, τουρκόφωνους όμως, Καππαδόκες που βρέθηκαν στην Ραφήνα και πρόκοψαν μαζί με τους Τριγλιανούς. Διασκεδάσαμε και γελάσαμε με τους μασκαράδες και αναπολήσαμε τον πηγαίο, αυθεντικό τρόπο με τον οποίο γιόρταζαν οι παλιοί την ζωή, παρά τις αναποδιές, τις πίκρες, τις τραγωδίες που τους έφερνε.

Μια παράσταση «μάθημα» των 100 χρόνων ιστορίας της Ραφήνας. Δεν ήταν παρουσίαση χορών. Ήταν φόρος τιμής στους πρόσφυγες που έφεραν τον πολιτισμό και τις παραδόσεις τους στην καινούργια πατρίδα, που «έδωσαν» με όλους εκείνους που βρήκαν στον τόπο που τους δέχτηκε.

Δεκάδες οι συντελεστές, πολλές οι ώρες έρευνας της τοπικής ιστορίας, αμέτρητες οι ώρες πρόβας. Άπειρα τα αντικείμενα της σκηνοθεσίας, για να βιώσουμε όλοι την εποχή, τον παλμό, τις εμπειρίες αυτών των ανθρώπων. Για εμάς, τους μαθητές και τους δασκάλους του ΛΕΡ, δεν έχει σημασία πόσων χρόνων είμαστε, πόσα χρόνια χορεύουμε, ή σε πόσες παραστάσεις έχουμε λάβει μέρος. Η συγκίνησή μας στο τέλος, την ώρα της υπόκλισης, είναι ίδια για όλους. Γιατί δεν υποκλινόμαστε απλά στο κοινό. Υποκλινόμαστε στην ιστορία μας, στον παραδοσιακό μας πολιτισμό, που υπηρετούμε με σεβασμό και αγάπη.

